

DUNAV SRBIJA

RAZVOJ KAPIJE KA EVROPI

IZAZOVI I ŠANSE

REZIME

SADRŽAJ

1.	UVOD	6
1.1.	METODOLOŠKI PRISTUP	7
1.2.	STRUKTURA RAZVOJNE STRATEGIJE	8
1.3.	SREDNJE PODUNAVLJE	8
2.	ANALIZA POSTOJEĆEG STANJA	12
2.1.	UVOD	12
2.2.	PRIRODNI RESURSI, ENERGIJA	13
2.3.	SAOBRAĆAJNA INFRASTRUKTURA	14
2.4.	INFRASTRUKTURA ZA ZAŠTITU ŽIVOTNE SREDINE	15
2.5.	EKONOMIJA	15
2.6.	REGIONALNI I OPŠTINSKI DISPARITETI	17
2.7.	NACIONALNI EKONOMSKI OKVIR – DIREKTNE STRANE INVESTICIJE (FDI)	18
3.	SEKTORSKA ANALIZA	22
3.1.	SAOBRAĆAJ NA UNUTRAŠNIM PLOVNIM PUTEVIMA (UPP)	22
3.2.	INDUSTRIJA	23
3.3.	POLJOPRIVREDA	26
3.4.	TURIZAM	28
3.5.	ŽIVOTNA SREDINA	30
4.	STRATEŠKA PITANJA	34
4.1.	UVOD	34
4.2.	RAZVOJ VEZAN ZA PLOVNI PUT	35
4.3.	REGION SREDNJEG PODUNAVLJA – NACIONALNI KONTEKST EKONOMSKOG RAZVOJA	36
4.4.	SADAŠNJI SISTEM EKONOMSKOG RAZVOJA U SRBIJI	40
4.5.	POKRETANJE RAZVOJA U REGIONU SREDNJEG PODUNAVLJA	42
5.	PERSPEKTIVE EKONOMSKOG RAZVOJA	46
5.1.	UVODNE NAPOMENE	46
5.2.	PERSPEKTIVA EKONOMSKOG RAZVOJA	48
5.3.	MEĐUNARODNA POREĐENJA	51
5.4.	PROCES EKONOMSKOG RAZVOJA	52
5.5.	KLJUČNA PITANJA ZA SRBIJU	53
6.	PREPORUKE NA STRATEŠKOM NACIONALNOM NIVOU	56
6.1.	PRISTUP PLANIRANJA RAZVOJA NA NACIONALNOM NIVOU	56
6.2.	PROCES EKONOMSKOG RAZVOJA	57
6.3.	STRUKTURE ZA IMPLEMENTACIJU	59
7.	SPECIFIČNE MERE ZA SREDNJE PODUNAVLJE	62
8.	AKCIONI PLAN	66
8.1.	ZAKLJUČCI SOCIO-EKONOMSKE ANALIZE	66
8.2.	SEKTORI KOJI POSEDUJU INVESTICIONI POTENCIJAL	70
8.3.	REGION SREDNJEG PODUNAVLJA	71
8.4.	RAZVOJ EKONOMSKIH TEMELJA	72
8.5.	RAZVOJ STRUKTURE ZA IMPLEMENTACIJU	74
8.6.	RAZVOJ ADEKVANTIH LJUDSKIH RESURSA	75
8.7.	MAKSIMIZIRANJE POTENCIJALA EKONOMSKOG RASTA	76

Napomena

Ovaj dokument predstavlja rezime i ne treba ga tumačiti kao sveobuhvatan tekst analize. On ilustruje i naglašava značajne zaključke koji su navedeni u Glavnom izveštaju i treba ga čitati skupa sa Glavnim izveštajem “Dunav Srbija (srednje Podunavlje), Razvoj kapije ka Evropi – Izazovi i šanse”

Uvod

1.	UVOD	6
1.1.	METODOLOŠKI PRISTUP	7
1.2.	STRUKTURA RAZVOJNE STRATEGIJE	8
1.3.	SREDNJE PODUNAVLJE	8

1. Uvod

Region srednjeg Podunavlja (ili „Dunav Srbija“) predstavlja ekonomsko središte ne samo Srbije već i celokupnog regiona Jugoistočne Evrope. U njemu se nalazi jedina metropola jugoistočne Evrope, Beograd, okružen mrežom manjih gradova i bogatom centralnom poljoprivrednom oblašću.

Region presecaju Koridor X (Evropski autoput sever-jug) i Koridor VII (reka Dunav), što znači da region u saobraćajnom smislu ima centralni položaj. U regionu se nalaze dva najveća grada u Srbiji – Beograd i Novi Sad – i on ostvaruje skoro 80% ukupnog prosperiteta države.

Mreža unutrašnjih plovnih puteva Srbije, smeštena na srednjem Podunavlju, ima fizički, komercijalno i politički stratešku poziciju, posebno u smislu povezivanja dva dela Dunava koji se sada, od 1. januara 2007. godine, nakon pridruživanja Rumunije i Bugarske, nalaze u Evropskoj uniji.

U okviru sistema unutrašnjih plovnih puteva (UPP) u Srbiji, reka Dunav nije samo glavna saobraćajna arterija, već ima i najprepoznatljivije ime na međunarodnom tržištu. Ona se označava kao Koridor VII u okviru Trans-Evropske mreže (TEN-T) i, obzirom da je povezana sa rekom Rajnom preko kanala Rajna-Majna-Dunav, ona predstavlja stratešku vezu između Crnog mora i Severnog mora, i pruža mogućnosti za modalnu podelu transporta u kombinaciji sa drumskim i železničkim koridorima IV i X. Obzirom na cilj koji je postavila Evropska komisija o premeštanju 20% drumskog saobraćaja na železnički ili rečni saobraćaj, kako je navedeno u Beloj knjizi iz 2001. godine – Evropska saobraćajna politika do 2010. – Vreme odluke, na prvi pogled bi se reklo da ovo nudi značajan potencijal za razvoj sistema unutrašnjih plovnih puteva duž toka Dunava kroz Srbiju.

Slika 1.1 Administrativna mapa regiona

1.1. METODOLOŠKI PRISTUP

Polazna tačka je bila da se identifikuju prepreke takvom razvoju i da se pokušaju pronaći načini njihovog uklanjanja. Tom problemu se pristupilo dvostruko: prvo, kroz izradu društveno-ekonomske analize postojećeg stanja u ciljanoj oblasti, tj. u svim opštinama duž sistema unutrašnjih plovnih puteva kao i u opštinama u pod-regionu sistema DTD; i, drugo, kroz izradu sektorske analize onih sektora za koje se pretpostavlja da nude najveći potencijal razvoja vezano za sistem unutrašnjih plovnih puteva, odnosno sektora unutrašnjih plovnih puteva i luka, turizma, poljoprivrede i investicija (kako direktnih stranih investicija tako i domaćih) i sektora životne sredine.

Od samog početka bilo je jasno da iako Vlada posmatra sistem unutrašnjih plovnih puteva generalno, a Dunav posebno, kao nacionalnu vrednost, oni u praksi nisu na taj način tretirani, a dokaz tome je činjenica što brojne trenutno postojeće strategije ne poseduju dimenziju Dunava ni unutrašnjih plovnih puteva. Čak i kada se oni pominju, to je u principu pominjanje pojedinačnih projekata, a ne iz strateške perspektive. Prema tome, ne postoji koherentan pristup korišćenju sistema unutrašnjih plovnih puteva u razvojne svrhe.

Nepostojanje takvog strateškog pristupa prirodno znači da ne postoji ni jasno definisana institucionalna odgovornost za razvoj sistema unutrašnjih plovnih puteva (i Podunavlja) u smislu šire strategije društveno-ekonomskog razvoja.

Zaključci, kako analize postojećeg stanja, tako i sektorskih analiza, pokreću brojna fundamentalna pitanja koja daleko prevazilaze početni plan fokusiranja na investicije u ili duž sistema unutrašnjih plovnih puteva. Usled toga, ova Strategija ne samo da daje preporuke za konkretne aktivnosti vezane za razvoj sistema unutrašnjih plovnih puteva, već pokušava da se bavi i nekim širim pitanjima društveno-ekonomskog razvoja, s kojima je Srbija suočena, a koja su proistekla iz analize.

U tom smislu, analiza sugerise da će buduća mogućnost zapošljavanja proizilaziti iz onih proizvodnih sektora ili sektora usluga u kojima Srbija poseduje, ili ima potencijal da stvori, komparativne ili konkurentne prednosti.

1.2. STRUKTURA RAZVOJNE STRATEGIJE

Ovaj dokument predstavlja rezime i ne treba ga tumačiti kao sveobuhvatni tekst analize. Za detaljnija istraživanja i komentare treba koristiti Glavni izveštaj, čija struktura se ovde ukratko navodi.

Poglavlje 2 daje detaljnu analizu postojećeg stanja u ciljanoj oblasti. Nakon toga se u Poglavlju 3 daju sektorske analize i određeni inicijalni zaključci i preporuke. Međutim, i iz analize postojećeg stanja i iz sektorskih analiza je proisteklo da se ključna pitanja ne odnose samo na relativno ograničenu ciljanu oblast, već da imaju mnogo širu, nacionalnu dimenziju. Poglavlje 4 navodi regionalna pitanja u odnosu na nacionalna pitanja i, na osnovu primera iz drugih evropskih zemalja, razmatra opcije politike koje je neophodno razrešiti u Srbiji, ukoliko Srbija želi da bude uspešna ne samo u razvoju sistema unutrašnjih plovnih puteva već i razvoju kako svoje nacionalne, tako i strane industrijske baze, kao i turizma, s ciljem da se ostvare preko potrebni privredni rast i nova radna mesta. Ovo poglavlje se takođe bavi pitanjem kako na najbolji način Srbija može da stvori i održi onakve institucionalne strukture koje su neophodne za uspešnu politiku ekonomskog razvoja, ne samo duž sistema unutrašnjih plovnih puteva već i u zemlji u celini.

U Poglavlju 5 se razmatra dugoročni uticaj ovih pitanja, a u kontekstu projekcija razvoja i scenarija privrednog rasta, nakon čega se u Poglavlju 6 daju konkretne preporuke vezane za strukture i politike koje su neophodne za promovisanje ekonomskog razvoja ne samo u srednjem Podunavlju već i na nacionalnom nivou u Srbiji. Shvatajući da je za uspostavljanje i razvoj takvih struktura i politika potrebno vreme, u Poglavlju 7 se detaljnije navode direktnije kratkoročne aktivnosti koje se mogu preduzeti s ciljem da se rešavaju konkretna pitanja identifikovana u analizi postojećeg stanja i u sektorskim analizama.

I konačno, Akcioni plan (AP) je predstavljen u Poglavlju 8, u kome se detaljno opisuju aktivnosti, njihov vremenski raspored i potrebni resursi.

Cilj ovog Rezimea je da ilustruje i naglasi bitne zaključke koji su dati u Glavnom izveštaju.

1.3 SREDNJE PODUNAVLJE

Analiza je identifikovala nekoliko oblasti politike vezanih za sektor unutrašnjih plovnih puteva (UPP) u kojima je neophodno preduzeti konkretne mere, potrebu da se sprovede strateška revizija luka u svetlu privatizacije najvećeg broja luka; kao i potrebu da se reviduje više pitanja vezanih za kontrolu granice, carinske i poreske politike s ciljem da se uklone prepreke koje stoje na putu efikasnijem korišćenju sistema plovnih puteva kao transportne rute.

Identifikovana pitanja infrastrukture i politike zahtevaju hitno rešenje kako bi se otklonile fizičke i institucionalne prepreke koje stoje na putu daljeg razvoja sektora unutrašnjih plovnih puteva i njegovog doprinosa ekonomskom rastu. Osnovni zaključak u oblasti politike je da, iako sistem plovnih puteva predstavlja osnovu za geografsko definisanje ovog regiona, nije ispravno definisanje plovnog puta kao glavnog pokretača ekonomskog razvoja u regionu. Ovaj region sastoji se od veoma različitih ekonomskih elemenata – od najvećih gradskih centara, preko veoma udaljenih poljoprivrednih oblasti, do pojedinačnih gradova i opština – od kojih svaki poseduje specifične razvojne prednosti i slabosti.

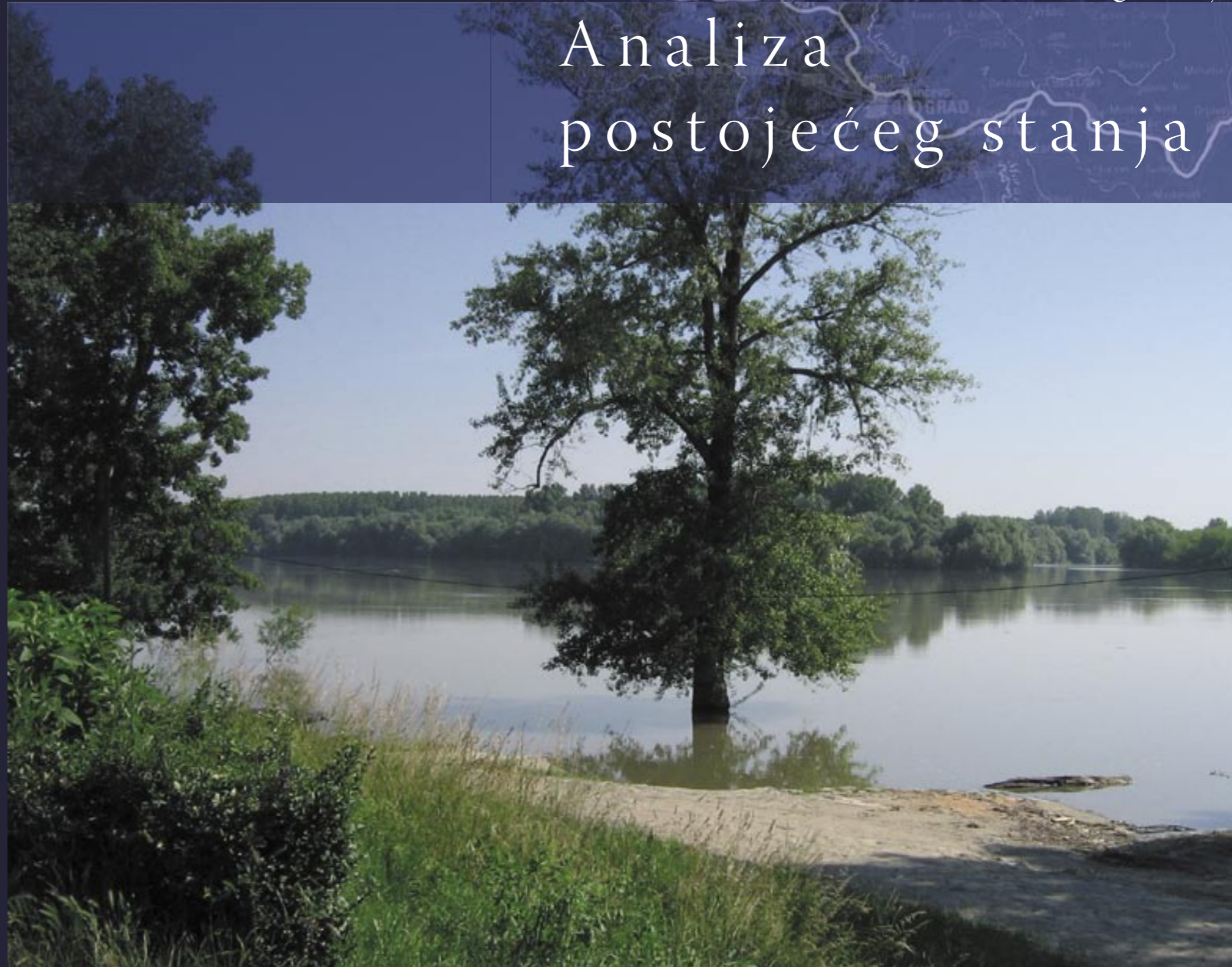
Međunarodno iskustvo, koje ukazuje na određeni broj dodatnih strateških pitanja, potvrđuje da se ovakva situacija ne odnosi samo na Srbiju:

- Direktno šanse koje potiču od unutrašnjih plovnih puteva verovatno će biti jedinstvene i ograničenog broja, ali bez obzira mogu da budu od strateškog značaja;
- Kao i u slučaju svake druge ograničene šanse – pristup plovnom putu predstavlja ograničen resurs i zahteva pristup zasnovan na dugoročnom planiranju i kontroli;
- Postoji šansa, a ona se posebno odnosi na “Srednje Podunavlje”, za razvoj brenda na konceptualnoj osnovi a ne toliko na samim fizičkim atributima i na usko definisanom razgraničenju lokacije;
- Uspešno i održivo iskorišćenje šansi ovog sektora može se osigurati isključivo u okviru koherentnog seta nacionalnih strategija i akcionih planova za dotične sektore;
- Razvojna pitanja koja treba razrešiti su pitanja relevantna za ceo region.

Zaključak ukazuje na potrebu da se u potrazi za razvojnom strategijom proširi opseg i da se ne usmeri usko samo na vodni put. U stvari, potraga za rešenjima prerasta u razmatranje šireg okvira ekonomskog razvoja regiona srednjeg Podunavlja u Srbiji, koji u svom središtu uključuje značajan sistem plovnog puta i u definisanje kako taj plovni put može na najbolji način da predstavlja deo ukupnog razvoja.

Analiza postojećeg stanja

2.1. UVOD	12
2.2. PRIRODNI RESURSI, ENERGIJA	13
2.3. SAOBRAĆAJNA INFRASTRUKTURA	14
2.4. INFRASTRUKTURA ZA ZAŠTITU ŽIVOTNE SREDINE	15
2.5. EKONOMIJA	15
2.6. REGIONALNI I OPŠTINSKI DISPARITETI	17
2.7. NACIONALNI EKONOMSKI OKVIR – DIREKTNE STRANE INVESTICIJE (FDI)	18

2. Analiza postojećeg stanja

2.1. UVOD

Region Srednjeg Podunavlja ovde se posmatra kao oblast koja obuhvata 10 opština i grad Beograd u centralnoj Srbiji, i 45 opština u Vojvodini. Autonomna pokrajina Vojvodina (7 okruga) i Beograd su uključeni u celosti, 4 okruga centralne Srbije koji pripadaju Podunavlju obuhvaćeni su delimično, izborom onih opština koje se graniče sa Dunavom i Savom.

Region predstavlja skoro 40% ukupne nacionalne teritorije; u njemu živi više od polovine ukupnog stanovništva zemlje; i ostvaruje 72% zvaničnog nacionalnog dohotka, što znači da uspeh ovog regiona ima značajan uticaj na sveukupni ekonomski rast zemlje.

Tabela 2.1 Karakteristike regiona (podaci za 2004. godinu)

Oblast				Stanovništvo		Nacionalni dohodak		Dohodak per capita	
Okrug	Km ²	% 1)	% 2)	x '000	%	x '000	%	Din	%
Grad Beograd	3,227	3.7	4.2	1,589,260	21.3	310,514	35.0	195,383	164%
Severna Bačka	1,784	2.0	2.3	197,919	2.7	25,947	2.9	128,825	108%
Centralni Banat	3,254	3.7	4.2	204,382	2.7	24,703	2.8	120,867	102%
Severni Banat	2,328	2.6	3.0	162,435	2.2	21,072	2.4	129,726	109%
Južni Banat	4,250	4.8	5.5	312,621	4.2	49,059	5.5	156,928	132%
Zapadna Bačka	2,419	2.7	3.1	209,057	2.8	30,059	3.4	143,784	121%
Južna Bačka	4,015	4.5	5.2	597,010	8.0	89,303	10.1	149,584	126%
Srem	3,485	3.9	4.5	338,833	4.5	28,508	3.2	84,136	71%
Mačva	1,517	1.7	2.0	174,338	2.3	27,923	3.1	160,166	135%
Podunavlje (ciljana oblast)	484	0.5	0.6	109,669	1.5	8,833	1.0	80,542	68%
Braničevo (ciljana oblast)	1,194	1.4	1.5	105,137	1.4	13,644	1.5	1,129,774	109%
Bor (ciljana oblast)	2,650	3.0	3.4	88,194	1.2	6,665	0.8	75,572	64%
Ciljana oblast	30,607	34.6	39.5	4,088,855	54.8	635,780	71.7	155,491	131%
SRBIJA ukupno 1)	88,361	100		7,463,157	100				
SRBIJA ukupno 2)	77,474		100			887,003	100	118,851	100%
<i>Deo Srbije van ciljane oblasti 1)</i>	<i>57,754</i>	<i>65.4</i>		<i>3,374,302</i>	<i>45.2</i>				
<i>Deo Srbije van ciljane oblasti 2)</i>	<i>46,867</i>		<i>60.5</i>			<i>251,223</i>	<i>28.3</i>	<i>74,452</i>	<i>63%</i>

Izvor: Statistički zavod Republike Srbije (RSZ)

U daljem tekstu, gde se ne spominje izvor podataka, podrazumevaće se da je to RSZ.

1) U odnosu na celu Srbiju uključujući Kosovo i Metohiju.

2) U odnosu na celu Srbiju ne uključujući Kosovo i Metohiju. Ovakvo poređenje je neophodno jer nakon 1999. godine više ne postoje ekonomski podaci za Kosovo i Metohiju tako da se ekonomski učinak ciljane oblasti mora porediti sa Srbijom, bez ove oblasti. Napominje se, međutim, da u vreme pisanja ovog dokumenta Kosovo i Metohija predstavljaju deo nacionalne teritorije (oktobar 2006).

U poređenju sa nacionalnim prosekom, ovaj region ima:

- 38% gušću naseljenost;
- 31% veću produktivnost (nacionalni dohodak/po stanovniku).

Tri najsnažnija ekonomska faktora u regionu:

- Beograd (veoma dominantan, sa 1.589.260 stanovnika);
- Južna Bačka (dosta iza Beograda), zahvaljujući, pre svega, Novom Sadu (217.000 stanovnika);
- Južni Banat (treći faktor, dosta iza prethodnih), zahvaljujući, pre svega, Pančevu (76.000 stanovnika).

Osim Beograda i Novog Sada, još samo šest naselja u Srbiji ima preko 50.000 stanovnika.

2.2 PRIRODNI RESURSI, ENERGIJA

Izvori nafte i gasa locirani su isključivo u regionu Banata, a nacionalne rezerve uglja koncentrisane su uglavnom u regionu centralne Srbije. Po sadašnjim stopama eksploatacije, rezerve u Kolubari i Kostolcu su dovoljne da zadovolje nacionalne potrebe za oko 50 godina. Osim toga, ovaj region obezbeđuje jednu četvrtinu nacionalne potrošnje prirodnog gasa i oko jednu šestinu potrošnje nafte. Dve rafinerije nafte u zemlji locirane su u Novom Sadu i Pančevu.

U ovom regionu se takođe nalaze i najznačajnije termoelektrane u Srbiji koje proizvode oko 60% ukupnih nacionalnih kapaciteta. U očekivanju nedovoljne ponude u budućnosti, u proleće 2006. godine najavljena je izgradnja nove elektrane na gas u blizini Novog Sada. Najveći broj naselja je priključen na elektro-distributivnu mrežu, ali mnoga imaju probleme sa nestabilnim naponom kao i prekidom u snabdevanju električnom energijom, uglavnom u seoskim oblastima. Novi komercijalni priključci zahtevaju značajna dodatna ulaganja. Bakar se eksploatiše u Boru i Majdanpeku, ali za dalju eksploataciju ovog resursa neophodna su značajna ulaganja.

Tabela 2.2 Nacionalni energetske resursi

	Ugalj (lignit)	Nafta	Prirodni gas
Zvanične eksploatacione rezerve			
Kolubara (u milijardama tona)	1.8		
Kostolac (u milijardama tona)	0.26		
Kovin (u milijardama tona)	0.22		
Kosovo i Metohija (u milijardama tona)	10.2		
UKUPNO	12.48		
Stanje životne sredine (2002)		9.5m t	200 milijardi m ³
CIA (sit. Jan. 2002)		38.75m barela	48.14 milijardi m ³
Proizvodnja			
Nacionalna statistika (2004)	34.0 miliona t	653,000 t	317 miliona m ³
Stanje životne sredine		14,660 barela/dan	650 miliona m ³
Potrošnja			
CIA (procena 2003)	n/a	85,000 barela/dan	2.55 milijardi m ³

2.3 SAOBRAĆAJNA INFRASTRUKTURA

Mreža unutrašnjih plovnih puteva u Srbiji ima ukupnu dužinu od oko 1.600 km i obuhvata reke Dunav, Savu, Tisu, Tamiš i Begej, od kojih su dve poslednje delimično kanalizovane u okviru hidrosistema DTD. Zajednički ovaj plovni sistem povezuje Srbiju sa Bosnom i Hercegovinom, Hrvatskom i Mađarskom.

Usled nedostatka održavanja, sistem kanala više nije plovni, a za reku Savu je potreban značajan obim šljunkarenja. Reka Tisa, nizvodno od Sente to ušća u Dunav, je najvećim delom dovoljno duboka čak i za veća plovila.

Međunarodne luke uključuju Apatin, Bogojevo, Bačku Palanku, Novi Sad, Beograd, Pančevo, Smederevo i Prahovo na Dunavu; Sremsku Mitrovicu na Savi i Sentu na Tisi, a domaće luke uključuju Šabac na Savi; Kovin na Dunavu i Sombor na sistemu DTD. Osim toga na različitim mestima postoje i dodatne manje luke koje se uglavnom sastoje od utovarnog pontona ili pokretnog krana. Trenutno, samo ograničeni broj lokacija ima potencijal da se razvije u transportna čvorišta sa logističkim funkcijama.

Veliki deo puteva ne zadovoljava zapadnoevropske standarde, i mada, obzirom na nizak

intenzitet saobraćaja, njihova rekonstrukcija nije urgentna, mnoge opštine koriste sredstva iz Nacionalnog investicionog plana da rekonstruišu lokalne puteve.

Železnička infrastruktura je ograničena po obimu i zahteva rekonstrukciju, opslužuje minimalan broj putnika i minimalan nivo transporta roba.

Međunarodni aerodrom u Beogradu je nedavno modernizovan i u blizini same lokacije smeštene su i komercijalne delatnosti. Aerodrom je tokom 2006. godine opslužio preko 2 miliona putnika. Potrebno je da se aerodrom otvori i za avio kompanije sa nižim cenama što bi omogućilo konkurentnije putovanje u Srbiju za turiste i poslovne posetioce.

2.4. INFRASTRUKTURA ZA ZAŠTITU ŽIVOTNE SREDINE

Komunalna infrastruktura je generalno veoma zastarela i zahteva modernizaciju, posebno u oblasti vodosnabdevanja. U velikoj meri i dalje ne postoji adekvatno upravljanje otpadnim vodama (samo 5,3% otpadnih voda u Srbiji se prečišćava pre ispuštanja u recipijent) kao i adekvatno upravljanje čvrstim otpadom. Pokrivenost udaljenih gradskih područja i seoskih područja kanizacionim sistemima, sistemima prečišćavanja otpadnih voda i odlaganja čvrstog otpada je mestimična, a sistemima vodosnabdevanja nedovoljna.

2.5. EKONOMIJA

Zahvaljujući Beogradu i Novom Sadu, ovaj region je dominantan u svim glavnim sektorima ekonomije.

Ekonomski, region se može podeliti na pet različitih delova:

Zapadna Vojvodina – sa relativno razvijenom saobraćajnom mrežom koja omogućava izvoz

u Hrvatsku i Mađarsku; gusto naseljena; u njoj je Novi Sad (216.000 stanovnika) i nekoliko gradova sa preko 50.000 stanovnika; najviše industrijalizovan deo regiona i posebno snažan u prehrambenoj industriji

Istočna Vojvodina – oblast koja nema bitnu saobraćajnu mrežu; veoma ravničarska oblast, prvenstveno poljoprivredna i sklona plavljenju; opštine Kanjiža i Senta na severu su na višem stepenu razvoja; opštine u blizini rumunske granice spadaju među najnerazvijenije oštine u regionu; niska gustina naseljenosti, a samo Zrenjanin, Kikinda i Vršac su dovoljno veliki za autonoman razvoj; sedište fakulteta Univerziteta u Novom Sadu; slaba industrijska baza ali postoji potencijal za razvoj prehrambene industrije i hemijske industrije.

Severozapadna centralna Srbija – izlazi na reku Savu što ograničava pristup saobraćajnoj mreži; pad broja stanovnika; oslanja se na Šabac (55.000 stanovnika) kao glavni centar sa razvojnim potencijalom i sa relativno snažnom industrijskom bazom.

Grad Beograd – Razlikuje se od ostatka ovog regiona po tome što ima najveći broj stanovnika, najbolju infrastrukturu i snažnu industrijsku i komercijalnu bazu koja ostvaruje 50% ukupnog dohotka u regionu odnosno 35% ukupnog nacionalnog dohotka, dominantan u oblasti saobraćaja, turizma i građevinarstva i ima snažnu industriju i rudarstvo.

Severoistočna centralna Srbija – Brdovita topografija, sa izuzetkom uske doline Dunava što uzrokuje nedovoljnu saobraćajnu mrežu i relativnu izolovanost; trpi negativne posledice

ograničenih mogućnosti trgovine sa Rumunijom; ni jedan veći grad osim Požarevca (sa 42.000 stanovnika); snažni trendovi iseljavanja; propadanje tradicionalnih rudarskih aktivnosti.

Tabela 2.3 Ekonomski značaj regiona

	Značaj sektora (% ukupnog nacionalnog dohotka)	Učešće ciljane oblasti u nacionalnom dohotku (%)	Učešće Beograda	Učešće ostatka ciljane oblasti
Nacionalni dohodak, ukupno, 2004	100.0%	70.6%	35%	35%
Poljoprivreda, šumarstvo, lov, vodoprivreda	13.7%	56.1%	7%	49%
Ribolov	0.1%	90.5%	4%	86%
Rudarstvo	3.7%	86.7%	21%	66%
Procesna industrija	25.3%	68.1%	27%	43%
Komunalne usluge	4.6%	67.2%		
Građevinarstvo	7.1%	71.5%	49%	22%
Trgovina na veliko i malo	27.1%	77.6%		
Turizam (obuhvata hotele i restorane)	1.8%	67.1%	41%	26%
Transport i komunikacije	10.8%	73.6%	50%	24%
Sektor nekretnina	5.3%	87.9%		
Zdravstvo i socijalne usluge	0.2%	56.1%		
Ostale usluge	0.2%	82.6%		

2.6. REGIONALNI I OPŠTINSKI DISPARITETI

Politike regionalnog razvoja - Detaljni podaci o dohotku po glavi stanovnika pokazuju da su relativne ekonomske razlike između najbogatijih i najsiromašnijih opština u ovom regionu u omeru 36:1. Međutim, sveukupno, region ima prosečan dohodak koji je za 30% viši nego u ostatku Srbije, ali uz značajne nejednakosti između gradova i sela, i između zapada i istoka. Bogatije oblasti smeštene su duž glavnih saobraćajnih koridora, imaju kvalifikovaniju radnu snagu, veću gustinu naseljenosti i raznolikiju industrijsku bazu.

Stanovništvo - Negativni demografski rast je široko rasprostranjen i utiče ne samo na ekonomski manje razvijena rubna područja, već i na srce Vojvodina. Samo dva okruga, južno-bački i sremski, pokazuju značajan rast (oko 10%) tokom perioda 1991 – 2002, dok Bor i Braničevo u istom periodu beleže negativan rast od oko 10%. Iseljavanje u inostranstvo je posebno izraženo u severoistočnoj centralnoj Srbiji.

Industrija - Zatvaranje industrijskih objekata pogodilo je opštine u Podunavlju, posebno okruge Braničevo i Bor, usled čega je broj radnika zaposlenih u industriji višestruko smanjen u odnosu na ranije nivoe. Najveći broj industrija koje su preživle restrukturisanje su industrije iz zrelih i konkurentnih sektora lake industrije i obuhvataju preradu hrane, metalurgiju, pivare, industriju tekstila, brodogradnju, industriju plastike, ambalaže i građevinskih materijala.

Poljoprivreda - Ovaj region poseduje najznačajnije poljoprivredne resurse u Srbiji, a znatan broj opština i dalje u velikoj meri zavisi od poljoprivrede kao glavnog izvora dohotka. Podaci koje su dostavili Bogatić, Vladimirci i Sečan govore da se više od 40% stanovništva bavi poljoprivredom.

Turizam - Kulturno-istorijske karakteristike najviše privlače turiste, i glavne turističke destinacije su gradovi Beograd i Novi Sad. Potencijal za domaći turizam je ograničen potrošnom moći stanovnika, koji još uvek troše 30% do 40% prihoda na hranu, tako da nedovoljan deo raspoloživog dohotka ostaje za odmor.

Saobraćaj na unutrašnjim plovnim putevima (UPP) - Značajan broj opština u regionu ima povoljan položaj za razvoj aktivnosti vezanih za unutrašnje plovne puteve, pod uslovom da se obezbedi potrebna infrastruktura. Te opštine obuhvataju Apatin, Bačku Palanku, Sremsku Mitrovicu, Sentu u zapadnoj Vojvodini; Beograd i Smederevo u severoistočnoj centralnoj Srbiji, i Zrenjanin u istočnoj Vojvodini.

Životna sredina - Kvalitet voda u vodotocima u ciljanoj oblasti je problematičan do mere da je u određenim oblastima kvalitet vode suviše nizak i za navodnjavanje. Zagađene industrijske lokacije, oticanje voda iz poljoprivrede i nepostojanje postrojenja za prečišćavanje komunalnih otpadnih voda i dalje u velikoj meri doprinose problemima vezanim za zagađenje.

Siromaštvo - Beograd i Vojvodina imaju relativno niži broj siromašnih u poređenju sa svojim udelom u ukupnom broju stanovnika, dok je taj broj veći u zapadnoj i posebno u jugoistočnoj centralnoj Srbiji. Razlika u razvijenosti između urbanih i ruralnih područja je u porastu i nivo siromaštva je najveći u ruralnim oblastima.

2.7. NACIONALNI EKONOMSKI OKVIR – DIREKTNE STRANE INVESTICIJE (FDI)

Uloga stranih kapitalnih ulaganja u stimulanju rasta srpske ekonomije do sada je bila tek marginalna. U Srbiji još uvek nema ulaganja velikih multinacionalnih kompanija. Postoji određeni broj stranih investitora iz bivših jugoslovenskih republika, verovatno zato što su oni upoznati sa zemljom i uslovima koji u njoj prevladavaju.

Do sada strana kapitalna ulaganja nisu proizvela velike regionalne razlike u zemlji, mada je to nemoguće potvrditi (nema raspoloživih podataka o ulaganjima po opštinama). Posredni dokazi ukazuju na neravnomernu regionalnu distribuciju stranog kapitala. Osim Beograda, opštine koje su do sada ostvarile značajne prednosti zahvaljujući stranim investicijama su sledeće: Beočin (fabrika cementa), Smederevo (industrija čelika), Inđija (razni investitori), Zrenjanin (razni investitori), Bačka Palanka (pivara), i Apatin (pivara). U Zrenjaninu je započela izgradnja postrojenja za bio-dizel koje će, nakon izgradnje, biti najveća „greenfield“ direktna strana investicija u Srbiji.

Što se tiče konkretnih sektora, poljoprivreda je za sada glavni cilj domaćih investitora.

Tabela 2.4 Pregled direktnih stranih investicija po godinama, Srbija, 2001 – 2004 (u milionima Evra)

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Centralna Evropa	17,358	19,289	16,548	21,994	10,142	n/a	n/a
Srbija ¹	91.4	20.4	134.7	458.8	1,250.6 2)	788.6	1,162
Srbija (% centralne Evrope)	0.6%	0.1%	1.0%	2.6%	15.1%	n/a	n/a
Srbija (BDP) u milionima Evra ²	n/a	n/a	11,917	15,149	16,838	18,056	n/a
Srbija (% BDP) ³			1.1%	3.0%	7.4%	4.6%	

Izvori: Nacionalne statistike, MMF, Informativna služba EC i EU

1. Stopa konverzije iz Evra: 1 EUR = 1,225 USD. Originalni podaci bili su u USD (SB).
2. Svetska banka navodi: USD 1.395 miliona.
3. Kao referenca može se navesti da su u Kini 2004. godine, FDI predstavljale 3% BDP-a, a u Indiji 1% (Izvor: Informativna služba EC).

Iako ovi podaci izgledaju sve bolje, iz toga ne treba zaključiti da Srbija ima sve bolje i bolje rezultate u oblasti direktnih stranih investicija. Pre bi se moglo reći da je privatizacija konačno uzela maha dok su sveukupno govoreći u Centralnoj Evropi direktna strana ulaganja počela da opadaju. „Greenfield“ investicije, koje mogu da donesu moderne proizvode, tehnologiju i kapital u industrijski sektor, do sada su bile na minimalnom nivou, za razliku od, recimo, Mađarske, gde su odigrale ključnu ulogu i dovele do razvoja velikih, snažnih kompanija.

Tabela 2.5 Udeo „Greenfield“ investicija u ukupnim direktnim stranim investicijama od strane 20 najvećih investitora, 2002 – 2006(miliona Evra)

Ukupne investicije	„Greenfield“ investicije	Privatizacija	Kupovine/preuzimanje
5,945	640	3,636	1,669
100%	10.8%	61.2%	28.1%

Source: Serbian Investment and Export Promotion Agency, SIEPA

Iako je ovo, kako je i navedeno, izvučeno iz nepotpunog uzorka, zaključak je da su direktne strane investicije do sada bile vezane uglavnom za privatizaciju državnih preduzeća, a suviše malo za ulaganja u nove kompanije i delatnosti. Obzirom da su najatraktivnije kompanije već prodate, direktne strane investicije će u narednim godinama neminovno opadati ako ne bude moguće ostvariti „greenfield“ investicije. Da bi se time postigao maksimalan efekat bilo bi neophodno da se ta ulaganja dese u raznim sektorima. Obim investicija je porastao sa 12% BDP-a u periodu 2001-2003. na procenjen ukupan iznos za 2004. godinu od oko 19%. Godine 2001. njihov nivo je iznosio 165 miliona US dolara, dok su 2005. godine dostigle 1.481 miliona US dolara.

Sektorska analiza

3.1	SAOBRAĆAJ NA UNUTRAŠNIM PLOVNIM PUTEVIMA (UPP)	22
3.2	INDUSTRIJA	23
3.3	POLJOPRIVREDA	26
3.4	TURIZAM	28
3.5	ŽIVOTNA SREDINA	30

22
23
26
28
30

3. Sektorska analiza

3.1 SAOBRAĆAJ NA UNUTRAŠNJIM PLOVNIM PUTEVIMA (UPP)

Udeo saobraćaja na unutrašnjim plovnim putevima u nacionalnom saobraćaju Analiza podataka iz prethodnog perioda nameće zaključak da ovaj privredni sektor nikada nije bio značajan u smislu zapošljavanja. Direktna zaposlenost je u međuvremenu znatno opala, dok je posredna zaposlenost u drugim povezanim delatnostima pretrpela manji uticaj, i zapravo je tokom proteklih godina došlo do povećanja indirektna zaposlenosti.

Kao što je slučaj i na preostalom toku Dunava, iako na njemu opšti nivo saobraćaja raste, saobraćaj na unutrašnjim plovnim putevima ne uspeva da ostvari značajan udeo u tom rastu. U stvari, Dunavom se trenutno prevozi manje od polovine ukupnog prometa koji je na ovom plovnom putu ostvarivan krajem 1980-tih godina. Obzirom da drumska i železnička infrastruktura u Srbiji zahtevaju neophodnu modernizaciju, relativno niži nivo ulaganja u plovila i lučku infrastrukturu mogli bi da obezbede brže rezultate kroz unapređenje kapaciteta unutrašnjih plovnih puteva.

Ulaganja u javnu infrastrukturu Generalni plan (Masterplan) i Studija izvodljivosti za unutrašnje plovne puteve u Srbiji navode sva bitna pitanja koja se odnose na plovne puteve u Srbiji, a prioriteta uključuju drumsko/železnički most u Novom Sadu, remont prevodnica kompleksa Đerdap I i II, i selektivno bagerisanje Dunava i Save na pojedinim sektorima. Treba napomenuti, međutim, da su problemi sa dubinom Dunava neuporedivo veći u njegovom toku izvan Srbije.

U Srbiji postoji i nedostatak infrastrukture za skladištenje roba, za koji bi se moglo reći da proističe prvenstveno iz zakonodavnih ograničenja, kao i opreme za prijem otpada i čišćenje izlivanja otpada.

Modernizacija flote Flota Srbije se uglavnom sastoji od plovila koja ne zadovoljavaju međunarodne standarde u skladu sa preporukama Dunavske komisije i UN Ekonomske komisije za Evropu. Od suštinske je važnosti da predstojeća privatizacija JRB-a, najvećeg srpskog prevoznika na Dunavu, kao preduslov za privatizaciju obuhvati i značajnija ulaganja u samu flotu.

Razvoj ljudskih resursa Da bi se omogućilo iskorišćenje potencijala zapošljavanja vezano za unutrašnje plovne puteve, uključujući i indirektno zapošljavanje koje proističe iz pružanja usluga za poljoprivredu i industriju, neophodno je privući i odškolorati ili obučiti novu generaciju radnika. Specijalizacija ili dodatna obuka u oblasti unutrašnjih plovnih puteva, logistike itd. može se ostvariti sa relativno malim sredstvima.

Institucionalna pitanja Da bi se osiguralo ostvarenje strateških interesa Srbije i da bi se izbegle ranije greške koje su pravljene prilikom privatizacija, preporučuje se revizija tekućih i budućih privatizacija. Ta revizija bi trebalo da se odnosi i na privatizaciju JRB-a, sekundarnih specijalizovanih luka u Pančevu, Novom Sadu i Prahovu, kao i brodogradilišta koja su još uvek u državnom vlasništvu.

Neophodno je revidirati politiku Vlade u odnosu na sve luke u Srbiji.

Postoje i brojna druga pitanja koja ne zahtevaju posebna ulaganja, ali za koja je potrebna podrška države u smislu usvajanja potrebnih izmena u zakonodavstvu. To uključuje porez na gorivo i propise o skladištenju; opštinsko neravnopravno oporezivanje luka; i pitanja carine i kontrole granica.

3.2 INDUSTRIJA

Privreda u ovom regionu ima veći udeo industrije, rudarstva i proizvođačkih kapaciteta nego što je slučaj u ostalom delu Srbije, posebno usled prisustva gradskih centara Beograda i Novog Sada, industrijske tradicije u zapadnoj Vojvodini i usled prisustva mineralnih resursa.

Za novu prostornu strukturu industrije odlučujući faktori će u većoj meri biti konkurentne, a ne komparativne prednosti. Konkurentni faktori su, na primer, postojanje visoko kvalifikovane radne snage i poslovna klima; faktori komparativne prednosti koji su i dalje važni uključuju saobraćajno-geografski položaj, postojanje ili blizina sirovina i broj raspoložive radne snage

(broj, više nego njihova kvalifikovanost). Direktne veze sa plovnim putevima su dosta slabe za ovaj sektor.

Multinacionalne kompanije imaju snažnu tendenciju da se lociraju u blizini saobraćajnih koridora, pod uslovom da tu postoji radna snaga. Verovatno će se to desiti i u Srbiji kada započnu direktna strana ulaganja u industrijski sektor. Tada će se „greenfield“ investicije smestati uglavnom u zapadnu Vojvodinu (blizu Dunava, E75 i međunarodnih železničkih veza) i u oblasti Beograda.

VELIKI INDUSTRIJSKI SEKTORI U REGIONU

Iako u okviru analize postojećeg stanja nije uvek bilo lako izolovati detaljno podatke o obimu i veličini industrijske delatnosti u okviru regiona, kumulacijom podataka prikupljenih u pojedinačnim opštinama i njihovim upoređivanjem sa izveštajima koji postoje na nacionalnom nivou pokazalo se da je ta delatnost slična i reprezentativna u odnosu na opštu delatnost u zemlji. Još jednom naglašavamo da činjenica da se u regionu nalaze dva velika grada, Beograd i Novi Sad, znači da ovaj region ima u relativnom smislu veći udeo u industriji, rudarstvu i proizvodnji.

Da bi se ovo postavilo u širi kontekst, nacionalni podaci vezani za udeo različitih pod-sektora u prerađivačkom sektoru izgledaju ovako:

Tabela 3.1 Udeo vodećih prerađivačkih pod-sektora:

Vodeći sektori prerađivačke industrije	Rezultati ukupnih industrijskih aktivnosti za 2005
Proizvodnja prehrambenih proizvoda i bezalkoholnih pića	28.3
Proizvodnja duvana	2.0
Proizvodnja hemijskih proizvoda	15.4
Proizvodnja nemetalnih mineralnih proizvoda	3.7
Proizvodnja baznih metala	16.6
Proizvodnja nameštaja i ostalih proizvoda	1.5
Svi ostali pod-sektori	32.5

Izvor: Statistički zavod Republike Srbije, FREN

DIREKTNE STRANE INVESTICIJE (FDI)

Direktna strana ulaganja će predstavljati najvažniji faktor koji utiče na budući ekonomski razvoj. Prevlad ulaganja kroz privatizaciju je osnova za zabrinutost vezano za dugoročnu održivost ovih nivoa priliva. Uz izuzetak malobrojnih opština, nije nađeno mnogo primera mobilizacije na visokom nivou oko aktivnosti koje bi povećale priliv „greenfield“ investicija u kratkoročnom periodu.

Tabela 3.2 Vodeći strani investitori u Srbiji (2002-2006)

Kompanija	Zemlja porekla	Sektor	Oblik ulaganja	Vrednost investicije (miliona Evra)
Telenor	Norveška	Mreža mobilne telefonije	Privatizacija	1513
Philip Morris	SAD	Duvanska industrija	Privatizacija	611
Stada	Nemačka	Farmacija	Preuzimanje	485
Bank Intesa	Italija	Bankarstvo	Preuzimanje	462
InBev	Belgija	Pivara	Preuzimanje	430
NBG	Grčka	Bankarstvo	Privatizacija	385
Merkator	Slovenija	Maloprodaja	Greenfield	240
Lukoil	Rusija	Nafta/gas	Privatizacija	210
Holcim	Švajcarska	Cement	Privatizacija	185
Alfa bank	Grčka	Bankarstvo	Privatizacija	152
U.S. Steel	SAD	Čelik	Kupovina	150
Metro Cash&Carry	Nemačka	Veletrgovina	Greenfield	150
OMV	Austrija	Nafta/gas	Greenfield	150
Coca Cola	SAD	Bezalkoholna pića	Preuzimanje	142
OTP	Mađarska	Bankarstvo	Privatizacija	132
Lafarge	Francuska	Cement	Privatizacija	126
San Paolo IMI	Italija	Bankarstvo	Privatizacija	122
Cimos	Slovenija	Livnica	Privatizacija	100
Africa Israel Corp./ Tidhar group	Izrael	Nekretnine	Greenfield	100
JTI	Japan	Duvanska industrija	Privatizacija	100

Izvor: SIEPA

Osnovne stvari koje iz ovog postaju očite su sledeće:

- a) Mnoge od navedenih investicija su u ne-proizvodnim sektorima, uključujući i značajna ulaganja u trgovinu; i
- b) Značajan deo investicija, posebno onih najvećih, odnosi se na kupovinu, kao posledicu privatizacije, sa veoma malo novih „greenfield“ investicija; i
- c) Nema značajnih „greenfield“ investicija u proizvodnju..

Proizvodnom industrijskom bazom i dalje dominira tradicionalna industrija osnovana tokom 1990-ih. Mnoge od tih industrija ili nisu konkurentne, ili su u procesu restrukturiranja nakon privatizacije. Usled nepostojanja mogućnosti otvaranja novih radnih mesta, a veoma često i usled procesa restrukturiranja, zaposlenost se smanjuje.

Uz malobrojne izuzetke, ulaganja u sektor plovni puteva praktično nema. Iskustva drugih zemalja pokazuju da postoji potencijal da se unutrašnji plovni putevi iskoriste kao sredstvo za privlačenje investicija. Iako broj takvih investicija možda ne bi bio velik, ona bi ipak mogla da budu od strateškog značaja i nakon realizacije mogle bi da deluju kao katalizator jednog mnogo šireg industrijskog razvoja.

Privlačenje i podsticanje kako novih „greenfield“ direktnih stranih investicija, tako i domaćih investicija, zavisi od unapređenja i podizanja atraktivnosti poslovne klime, osmišljenijeg postavljanja ciljeva i marketinga šansi koje ovaj sektor nudi, i stvaranja osnovne industrijske infrastrukture.

Da bi se rešili problemi koji se pojavljuju kroz ovakav pristup neophodno je utvrditi prioritete ciljeva ekonomskog razvoja na zvaničnom nacionalnom nivou. Tek uz postojanje takvog nacionalnog okvira bilo bi moguće pristupiti iskorišćavanju specifičnog potencijala vezanog za plovne puteve kao i opšteg razvojnog potencijala.

Sastavni deo takvog procesa utvrđivanja prioriteta zahtevao bi analizu postojećih institucionalnih struktura na nacionalnom nivou koje pružaju podršku industrijskom razvoju, kao i opredeljivanje odgovarajućih dugoročnih resursa. Takvo opredeljivanje resursa značilo bi veći stepen odgovornosti institucija na nacionalnom nivou, uključujući i obavezu za ulaganja u zapošljavanje na bazi unutrašnjih plovni puteva u saradnji sa ostalim faktorima i zainteresovanim stranama, što podrazumeva lokalne zajednice, a sve u okviru nacionalne politike ekonomskog razvoja.

3.3 POLJOPRIVREDA

Iako je već sada jedna od osnovnih komponenti srpske privrede, poljoprivreda takođe ima značajan prostor za povećanje proizvodnje i postizanje većeg stepena efikasnosti, i uz odgovarajuću politiku i podršku poljoprivreda bi mogla da postane značajna pokretačka snaga ekonomskog rasta.

Nekadašnja snaga poljoprivrede i brz oporavak nakon ekonomskog restrukturisanja govori da je do 1999. godine ona predstavljala 21% procenat ukupnog BDP-a od čega je jedino učešće proizvodnog sektora bilo više. Tu se prepoznaju dva distinktna regiona, Vojvodina i centralna Srbija, kao geografski, klimatski i poljoprivredni sistemi.

Iako se vlada Srbije trenutno bavi rešavanjem pitanja vezanih za usaglašavanje sa EU

standardima, iznenađujuće je da ne postoje usvojene politike za razvoj sektora prehrambene industrije u kojoj će na nivou maloprodaje doći do izuzetno velikih promena.

Sam sektor prerade hrane se percipira kao sektor u kome je došlo do značajnog propadanja i sektor koji posluje znatno ispod svojih instaliranih kapaciteta. Glavna ograničenja koja stoje na putu razvoja ovog sektora su neuspeh rukovodstva da na dinamičan način izvrši restrukturaciju, previsok broj zaposlenih u poljoprivrednim kombinatima, nesposobnost pribavljanja inače raspoloživih investicionih fondova za prehrambenu industriju i neophodnost razvoja proizvoda i primene rezultata razvoja i istraživanja za nove i usavršene proizvode.

Da bi sektor prehrambene industrije ostvario rast i postao prosperitetan, neophodno je rešiti pitanja vezana za stvaranje sposobnosti analize politike u okviru Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede koja je neophodna da bi se zaključci i preporuke sadržani u strateškim planskim dokumentima pretočili u koherentne politike i programe za razvoj ovog sektora.

Osim toga, neophodne su neke šire srednjoročne i dugoročne mere za puno sprovođenje reforme javne uprave za pružanje podrške poljoprivredi i upravljanju zemljištem; mere za promovisanje regionalnog razvoja; i mere za obnovu fizičke i institucionalne infrastrukture za navodnjavanje, odvodnjavanje i kontrolu poplava. A poslednja dva pitanja su od posebnog značaja za region srednjeg Podunavlja.

3.4 TURIZAM

Sektor turizma zapošljava oko 5% ukupne radne snage i ostvaruje između 1,5% i 1,7% ukupnog nacionalnog dohotka. Uprkos tome, praktično sve opštine smatraju da turizam poseduje potencijal za budući ekonomski razvoj i zapošljavanje. Potencijal Dunava i ostalih

reka kao turističkih atrakcija je široko prepoznat.

Različite opštine nalaze se na sasvim različitim stepenima svog ekonomskog razvoja, a to posebno utiče na raspoloživost turističke infrastrukture. Konkurencija između opština za udeo na turističkom tržištu znači da one nisu spremne da sarađuju i do sada se veoma malo radilo na razvoju funkcionalnih ili geografskih klastera.

Od posebnog značaja za turizam su dovoljno i pouzdano snabdevanje električnom energijom, telefonskim komunikacijama, čistom vodom i efikasnim kanalizacionim sistemom i sistemom odlaganja otpada – ti aspekti u mnogim opštinama nisu sasvim u skladu sa standardima.

Sa stanovišta saobraćaja, putna mreža je u relativno dobrom stanju mada postoji ozbiljan nedostatak turističke signalizacije, dok je železnica sa turističkog stanovišta nesvrshodna.

Odgovarajuće marine i pristaništa koji su neophodni za nautički turizam postoje samo na mestima kao duž Dunava kao što su Beograd i Novi Sad i u nekim većim opštinama duž Dunava.

Veliki broj hotela koji su prvobitno bili državno vlasništvo sada je uključen u program privatizacije, ali malo je međunarodnih hotelijerskih operatera (koji su zaslužni za oporavak hotelijerske baze u Republici Češkoj i Bugarskoj) pokazalo takav interes u ovom slučaju.

Neke opštine su pokazale kreativnost u pokretanju inovativnih turističkih projekata koji su neophodni da bi se stvorila turistička destinacija. Međutim, one su u manjini i neophodno je da se uradi više da bi se podstakao razvoj zajedničkih projekata gde se može ostvariti ekonomija velikih brojeva za razliku od postojeće situacije u kojoj svaka opština izgleda pokušava da uspostavi potpuno istu vrstu projekta kao i susedna opština.

Obzirom da ne postoji razvijen sektor turizma, postoji značajna potreba za obukom u oblasti razvoja turističkog preduzetništva, onih koji rade na razvoju novih turističkih proizvoda i usluga i potencijalnih radnika u turizmu. Izgradnja znanja o razvoju turizma i turističkom marketingu je verovatno najurgentnije pojedinačno pitanje koje treba rešiti i taj je problem možda još veći od problema nedostatka sredstava.

Postoji očit nedostatak znanja i veština u oblasti strateškog planiranja i pripreme projekata. Takođe postoji i problem vezan za svest lokalnih organa o poštovanju propisanih procedura, iako je to jedan od osnovnih i najjednostavnijih koraka u celom procesu. Što se tiče izrade strategija, mera politike i konkretnih turističkih projekata, jasno je da postoji velika potreba za raznim vrstama stručnjaka, što znači i stručnjaka izvan oblasti turističkog sektora.

Iako je sektor turizma i dalje sektor koji daje relativno mali doprinos zapošljavanju i nacionalnom dohotku, on ipak nudi značajan potencijal rasta, i u slučajevima gde turistički proizvod predstavlja bitnu komponentu lokalne privrede, on će vremenom postajati sve značajniji izvor prosperiteta i zapošljavanja. Stoga je dobro što se sektor turizma prepoznaje kao sektor koji ima taj potencijal, i to se sagledava u činjenici što postoji odgovornost ministarstva za ovaj sektor koja leži na Ministarstvu trgovine, turizma i usluga. Takođe postoje planovi da se radi na uspostavljanju odgovarajućih struktura za realizaciju već

razrađenih strategija i akcionih planova. Turistička organizacija Srbije i planirana Agencija za razvoj turizma trebalo bi da obezbede odgovarajući okvir za svrsishodnu realizaciju strategije turizma.

3.5 ENVIRONMENT

Izazov koji stoji pred ovim regionom je da razvije ekološki atraktivne projekte koji su istovremeno i ekonomski isplativi, pa time i opravdani. Postoji određeni prostor za direktno dodatno zapošljavanje i ostvarivanje dodatnog nacionalnog dohotka po osnovu realizacije ciljeva vezanih za zaštitu životne sredine. Međutim, koristi od toga su uglavnom dugoročne, pa je prema tome za njih neophodno i finansiranje iz javnih izvora. Tokom 2004. godine usvojeni su novi zakoni kao deo procesa harmonizacije sa propisima EU. Međutim, time nisu obuhvaćena važna pitanja kao što su granične vrednosti emisije i standardi za ispuštanje otpadnih voda. Osim toga, iako standardi za emisije u vazduh postoje, oni još uvek nisu harmonizovani sa relevantnim standardima EU.

Opšte je prihvaćeno da nepostojanje infrastrukture za zaštitu životne sredine, loše prakse upravljanja životnom sredinom, slabo sprovođenje zakona i propisa u oblasti zaštite životne sredine, predstavljaju prepreku za ekološki prihvatljiv društveno-ekonomski razvoj.

U određenim slučajevima jedan veći infrastrukturni objekat za zaštitu životne sredine može da opslužuje široke potrebe svih sektora privrede, npr. u slučaju prečišćavanja otpadnih voda ili deponije otpada, međutim, neophodno je najpre naći rešenja za pojedinačne industrijske sektore kao preduslov za pospešivanje takvih ulaganja. Ključna identifikovana tekuća pitanja i problemi obuhvataju: zakonodavna pitanja (nepostojanje relevantnog zakonodavstva i neadekvatna primena postojećih propisa, nedostatak ljudskih kapaciteta za sprovođenje zakonodavstva, nedostatak sprovođenja ekonomskih instrumenata uključujući podsticajne mere za industriju, neadekvatan monitoring voda i otpadnih voda); pitanja infrastrukture, npr. infrastrukture za upravljanje otpadom i pitanja politike industrije kao što je implementacija sistema upravljanja životnom sredinom.

U sektoru poljoprivrede javlja se pitanje otpadnih voda koje otiču sa gazdinstava i nepostojanje rešenja za tretman klaničkog otpada, kao i problem što ne postoje usvojeni kodeksi najbolje poljoprivredne prakse. Loš rad i loše održavanje sistema za navodnjavanje i odvodnjavanje sa farmi je sledeći problem.

U Srbiji takođe postoji ozbiljan problem vezan za poplave. Povremeno dolazi do plavljenja velikih oblasti u zemlji usled visokog vodostaja što uzrokuje velike štete poljoprivredi i drugim interesima. Površina izložena poplavama obuhvata 1,57 miliona ha, od čega se 1,45 miliona ha nalazi u Vojvodini. Oko 80% zemljišta koje je izloženo plavljenju je poljoprivredno zemljište.

Saobraćaj na unutrašnjim plovnim putevima mogu da imaju negativan uticaj na životnu sredinu, usled nepoštovanja standarda iz oblasti zaštite životne sredine. Unapređenje saobraćaja na unutrašnjim plovnim putevima dovelo bi do porasta uticaja na životnu sredinu. Zagađenje prouzrokovano izlivima, ispuštanjem ili odlaganjem otpada sa plovila moglo bi da uzrokuje zagađenje vode za piće, prekid u korišćenju vode za industrijske svrhe kao i da smanji raspoložive količine vode za navodnjavanje.

Boljim načinima upravljanja rečnim plovilima smanjuje se zagađenje vodotoka i poboljšava se kvalitet vode bez posebnih troškova. Uticaji na životnu sredinu uključuju: zagađenje plovnih vodotoka naftom i derivatima i zagađenje od plovila na plovnim putevima. Kada se povežu pitanja poplava sa pitanjima unutrašnjih plovnih puteva – postaje jasno da je

neophodan sveobuhvatan pristup u smislu integrisanog upravljanja rečnim slivom u skladu sa Direktivom o vodama EU.

Kvalitet životne sredine je od suštinskog značaja za turizam. Međutim, odnos između turizma i životne sredine je složen. Mnogi uticaji su povezani sa izgradnjom opšte infrastrukture kao što su putevi i aerodromi i turistički objekti, uključujući odmarališta, hotele, restorane, prodavnice, golf terene i marine. Negativni uticaji razvoja turizma mogu postepeno da uzrokuju uništenje resursa životne sredine od kojih turizam i zavisi. Turizam može da prouzrokuje iste oblike zagađenja kao i svaka druga industrija: emisije u vazduh, buku, čvrst otpad i njegovo nekontrolisano odlaganje, ispuštanje kanalizacionih otpadnih voda, nafte i hemikalija, čak i arhitektonsko/vizuelno zagađenje.

Strateška pitanja

4.1	UVOD	34
4.2	RAZVOJ VEZAN ZA PLOVNI PUT	35
4.3	REGION SREDNJEG PODUNAVLJA – NACIONALNI KONTEKST EKONOMSKOG RAZVOJA	36
4.4	SADAŠNJI SISTEM EKONOMSKOG RAZVOJA U SRBIJI	40
4.5	POKRETANJE RAZVOJA U REGIONU SREDNJEG PODUNAVLJA	42

4. Strateška pitanja

4.1 UVOD

Obzirom da srednje Podunavlje ostvaruje blizu 80% ukupnog BDP zemlje, moglo bi se očekivati da plovni putevi mogu sami po sebi predstavljati pokretački faktor te aktivnosti, pa bi se po tom osnovu moglo razumno zaključiti da se u plovnom putu nalazi ključ razvoja Srbije u celini.

Međutim, dublja analiza pokazuje da ekonomska snaga ovog regiona u većoj meri zavisi od postojanja gradskih administrativnih centara Beograda i Novog Sada nego od plovnih puteva. U stvari, osim što su imali istorijsku ulogu kao osnova za razvoj velikih gradova, plovni putevi nisu imali posebno snažan uticaj na razvoj regiona.

Iako se ovim ne ignoriše potencijal plovnih puteva da ostvare veći doprinos ekonomskom razvoju regiona u budućnosti, ovaj zaključak ukazuje na potrebu da se u potrazi za razvojnom strategijom fokus proširi, a ne da se suzi i ograniči na sam plovni put. U suštini, ta potraga treba da bude potraga za širim ekonomskim razvojem regiona koji po koincidenciji u svom središtu ima i plovni put, te da se u toj strategiji utvrdi kako taj plovni put može najbolje da se iskoristi kao deo tog razvoja.

Slika 4.1 Srednje Podunavlje

4.2 RAZVOJ VEZAN ZA PLOVNI PUT

Ranije predstavljene sektorske analize pokazuju da je dosadašnji direktan uticaj plovnog puta na razvoj bio relativno ograničen. Uprkos ograničenom dosadašnjem direktnom doprinosu plovnog puta proizvodnim investicijama, postoje indikacije da, uz odgovarajući stepen podrške i odlučnosti, taj plovni put može bolje da se iskoristi s ciljem da doprinese ekonomskom razvoju ove oblasti u budućnosti.

Što se tiče cilja generisanja novih radnih mesta, takav doprinos se verovatno može ostvariti kroz maksimiziranje uticaja na privlačenje i podršku novim industrijskim ulaganjima, posebno u vidu direktnih „greenfield“ stranih investicija, kao i kroz podršku sektoru turizma. Međutim, obzirom da će doprinos industrijskog razvoja biti blisko povezan sa razvojem saobraćaja na unutrašnjim plovnim putevima, to bi trebalo takođe da obuhvata i porast u zapošljavanju u delatnostima transporta i pretovara u lukama.

Međunarodno iskustvo pokazuje da svaki veliki unutrašnji plovni put ima sposobnost da ostvari direktan pozitivan uticaj na privlačenje investicija i aktivnosti koje generišu zapošljavanje. Međutim, takođe postoje pokazatelji koji govore da, iako plovni putevi mogu da doprinesu razvoju, oni sami po sebi ne predstavljaju glavni pokretački faktor takvog razvoja.

Jedna od nesumnjivih prednosti regiona srednjeg Podunavlja je u međunarodnom pozitivno prepoznatljivom imenu. Slične mogućnosti brendiranja su i na drugim mestima širom sveta uspešno iskorišćene kao jedan od faktora koji doprinosi međunarodnom marketingu ulaganja u industriju i turizam – naročito u slučaju “Delte Biserne reke” u Kini, kao i “Regiona Šenon” u Irskoj.

Fokus ove Strategije i svih pratećih aktivnosti jeste stvaranje okvira i potrebnih pratećih struktura za implementaciju koji će obezbediti uspostavljanje procesa dinamičnog i održivog ekonomskog razvoja u srednjem Podunavlju.

Iako se u planiranju i obezbeđivanju dugoročnog razvoja ovog regiona moraju rešavati brojna pitanja, objedinjujući strateški cilj koji se i u drugim primerima uspešno primenjivao mora da bude upravo ekonomski razvoj i zapošljavanje. Kod pokušaja da se izoluju specifične potrebe i šanse srednjeg Podunavlja, brzo postaje jasno da osnovni problemi daleko prevazilaze probleme regiona i da u stvari važe za Srbiju u celini. I upravo na takvoj osnovi ova Strategija treba da rešava pitanja širih potreba ekonomskog razvoja zemlje a ne da se ograniči na direktne aktivnosti vezane za region plovnih puteva i regiona.

Ukoliko bi bila spremna da usvoji ovakav pristup, Srbija bi imala priliku da izvuče korist i od iskustava drugih zemlja.

Okvir 4.1 Strateške lekcije koje proističu iz međunarodnih iskustava u razvoju plovnih puteva

- a) Obzirom da se radi o strateškim prirodnim resursima, neophodno je kontinuirano revidovati njihov potencijal u smislu njihove sposobnosti da pozitivno utiču na ekonomski razvoj okolne oblasti.
- b) Praksa pokazuje da kada im se u višedecenijskom periodu neprekidno poklanja pažnja, plovni putevi zaista poseduju potencijal da daju direktan doprinos ekonomskoj delatnosti i rastu.
- c) Iako su ostvareni doprinosi bili značajni – oni generalno proističu iz malog broja projekata sa sasvim specifičnim potrebama koje se mogu zadovoljiti kroz direktne šanse koje nude plovni putevi.
- d) Iako su plovni putevi dali doprinos razvoju različitih regiona u više sektora, posebno industrijskom razvoju i turizmu, ne može se reći da je direktna delatnost zasnovana na plovnom putu predstavljala pokretačku snagu za delatnosti u drugim sektorima.
- e) U više slučajeva se pokazalo da je glavni doprinos sveukupnom ekonomskom razvoju dat kroz stvaranje osnove za izgradnju imidža i brendiranje.
- f) Mogućnost povezivanja na lokalnom nivou u zajednici i sa drugim delatnostima pre ima tendenciju da bude negativna nego pozitivna usled ograničenih mogućnosti fizičkog prelaska.
- g) Obzirom da je pristup plovnom putu ograničeni resurs, neophodno je da se stvori dugoročni pristup upravljanju i kontroli pristupnih mesta. Obzirom da takav pristup ima uticaj na dugoročne potencijale, on mora da bude prepoznat kao ključni strateški potencijal i od samog početka je neophodno sprečiti da se identifikuje sa nekom konkretnom namenom ili projektom.
- h) Mešavina delatnosti koje su razvijene u različitim regionima potvrđuje mišljenje da turizam i industrijska delatnost, ukoliko se vode na ekološki održiv način, mogu uporedo da koegzistiraju u istoj oblasti.
- i) Uspešno ostvarenje konkretnog doprinosa plovnog puta, bilo kroz razvoj industrije ili turizma, imalo je podršku obuhvatnih jasnih nacionalnih strategija i mera politike.

4.3 REGION SREDNJEG PODUNAVLJA – NACIONALNI KONTEKST EKONOMSKOG RAZVOJA**Indirektne šanse – potencijal brendiranja**

Srednje Podunavlje ne može se lako konkretno definisati u geografskom ili upravnom smislu. Isto tako, sa stanovišta ekonomskih rezultata, nije jasno da kada se njegova uloga ograniči isključivo na fizički prostor da li se time ostvaruje optimalno korišćenje ovog razvojnog resursa. Što se tiče definisanja u čisto fizičkom smislu, čime se onda rukovodimo? Da li treba da bude ograničeno na unutrašnji plovni put – što je izuzetno ograničen pristup – ili možda može da obuhvati i sledeće:

- Sam plovni put i priobalje – opet ograničen pristup;
- Sam plovni put i opštine koje na njega izlaze – ovakvim pristupom moguće je da se uključe opštine koje imaju veoma malo ekonomske veze sa plovnim putem, ili da se isključe opštine koje su uspele da izgrade takve veze sa plovnim putem čak iako se fizički ne nalaze na njemu; ili
- Oblasti koje su pod direktnim uticajem plovnog puta – ovakav pristup je teško meriti

i on ne uzima u obzir buduću, za sada nerealizovan potencijal plovnog puta.

Umesto pokušaja da se srednje Podunavlje definiše kao jasno ograničen fizički prostor, što nije lako, možda je bolje razmisliti o mogućnosti da se ono iskoristi u jednom širem kontekstu izgradnje imidža i brendiranja.

Ovakav pristup može da ima pozitivan uticaj kako na domaćem tako i na međunarodnom planu.

Na domaćem planu, takav pristup može da pomogne da se identifikuje jedan objedinjavajući faktor koji će pospešiti veću saradnju i povezanost između lokalnih opština i lokalnih industrija koje bi time postavile put maksimiziranju razvoja produktivnih partnerstava. Međutim, još veća korist se može ostvariti u korišćenju ovog koncepta u izgradnju spoljnog i međunarodnog brenda i imidža.

Pominjući primere Biserne reke iz Kine i reke Šenon u Irskoj, samo ime plovnog puta je tako uspešno razvijeno da se pretvorilo u brend kojim se označava celokupan region i kao takvo to se ime koristilo za međunarodnu promociju, za razvoj industrije i turizma.

Čak i bez sprovedenog direktnog istraživanja tržišta može se predvideti da bi ovakav rezultat mogao da se postigne i u slučaju Srbije. U međunarodnom kontekstu, postojanje "Srbije" kao nezavisne države je relativno nov koncept i verovatno je još uvek u senci prepoznavanja kao "Jugoslavija". Na međunarodnom planu ime "Srbija" nosi neizbežne asocijacije sa mnogim pitanjima koje ne doprinose da ona bude prepoznata kao nešto atraktivno i kao podesno mesto za putovanje ili ulaganje. Za razliku od toga, ime "Dunav" nesumnjivo ima veoma snažnu međunarodnu prepoznatljivost koja je, bez obzira na njegovo sadašnje stanje, veoma pozitivna.

Prihvatanje činjenice da napredak i u turizmu i u industrijskim investicijama zavisi od sposobnosti regiona da se adekvatno marketinški predstavi na međunarodnom nivou, očito je da postoji interes da se pozicionira u najprivlačnijem svetlu. Iako to ne može da bude zamena za rešavanje svih praktičnih pitanja koja su preduslov za ostvarenje stvarnih rezultata u oblasti investicija i turizma, korišćenje reči "Region srednjeg Podunavlja – ili region Podunavlja kroz Srbiju", ili nekog drugog iz toga izvedenog izraza, doprinelo bi da ciljano promovisanje investicija ili turizma naiđe na pozitivniji odziv.

Takav pristup je u skladu sa različitim pristupima brendiranju koji postoje u međunarodnoj praksi.

Okvir 4.2 Međunarodno brendiranje reka

London – “Kapija na Temzi”

Reka Temza u Londonu bila je osnova za izgradnju velikog razvojnog partnerstva pod nazivom Londonsko partnerstvo - kapija na Temzi, odnosno “The Thames Gateway London Partnership”. Ovo partnerstvo, koje okuplja 12 lokalnih uprava, 7 univerziteta i koledža i razna javna tela duž plovnog pata, formiralo je jedan pod-region u široj oblasti Londona sa oko 2 miliona stanovnika.

Obzirom na svoju veličinu, ovaj poduhvat objedinjuje veoma raznolike uslove – fizički, društveni i ekonomski – pri čemu je reka jedina konstanta, zajednički i “objedinjujući” faktor. Cilj ovog partnerstva je da traga za ostvarenjem većeg stepena društvenog i ekonomskog uticaja putem komplementarnog delovanja sa lokalnim inicijativama duž reke kroz korišćenje brenda “Kapija” i u smislu marketinškog sredstva ali i kao osnove za postizanje bolje saradnje između konstituentnih elemenata što na kraju dovodi do projekata većih po obimu i po uticaju.

Osim što se fokusira na objedinjujući potencijal plovnog puta, ovo partnerstvo je takođe usredsređeno na minimiziranje efekata reke Temze kao prepreke – posebno u saobraćajnim vezama. Shvatajući da se takve prepreke lako rešavaju na lokalnom nivou, partnerstvo razmatra i veće saobraćajne zahvate za širu oblast.

Organizacija za ekonomski razvoj – međunarodna iskustva

Na sledećoj strani je dat šematski prikaz organizacije, od nivoa centralne vlasti preko izvršnih agencija u Irskoj. Stepem prioriteta koji je dat ovom zadatku odslikava se kroz činjenicu da na nivou kabineta Vlade postoji Ministarstvo za preduzetništvo, trgovinu i zapošljavanje. Ovo ministarstvo smatra se jednim od važnijih ministarstava što potvrđuje i činjenica da se na njegovom čelu redovno nalazi potpredsednik vlade.

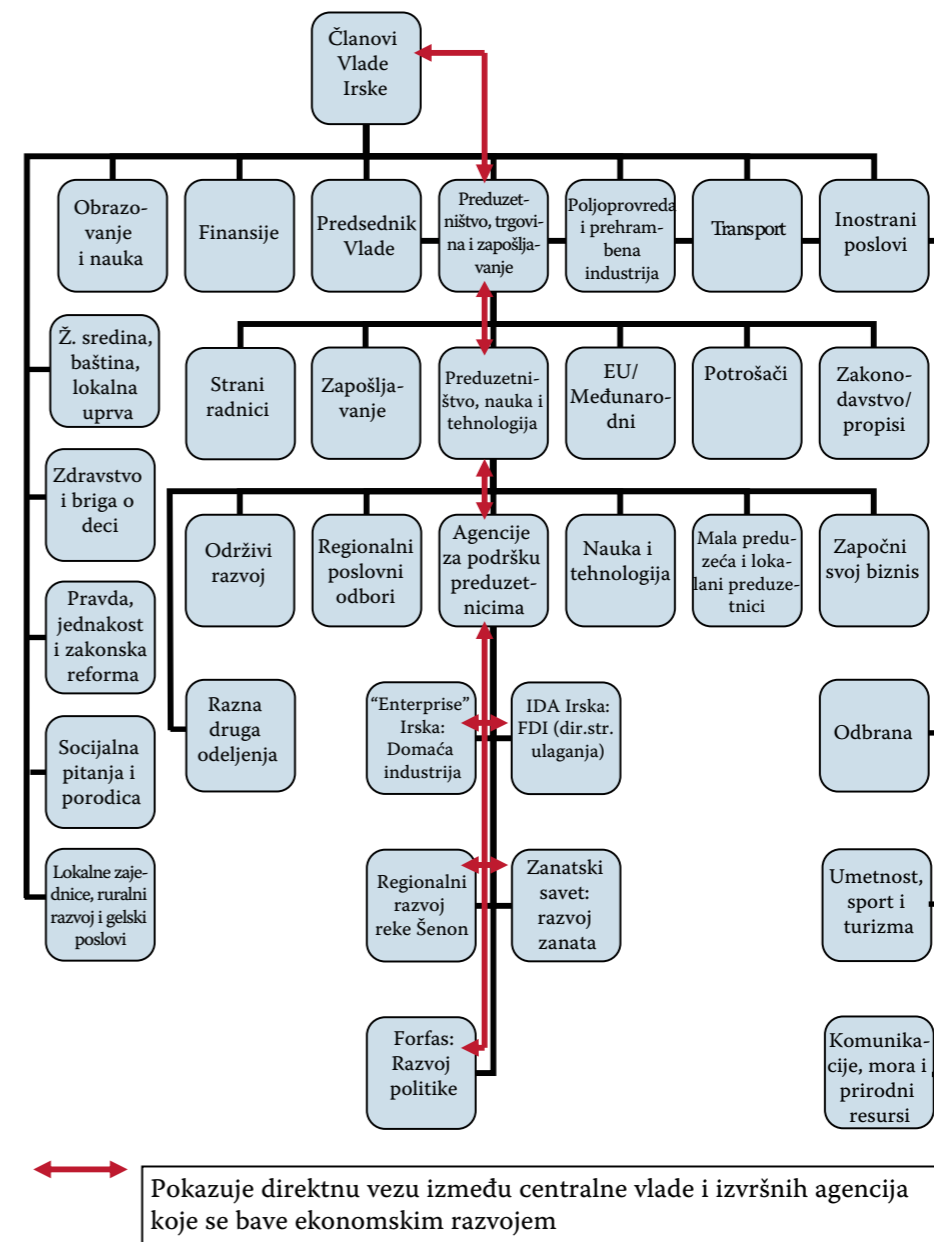
Osim što se na ovaj način osigurava da se poslovi vezani za razvoj dešavaju na visokom nivou, ta činjenica omogućava ministru da osigura saradnju i drugih ministarstava, kao što su ministarstva finansija, obrazovanja i nauke, i poljoprivrede i prehrambene industrije. Treba primetiti da u ovom poslednjem slučaju, naglasak na razvoju sektora poljoprivrede izlazi izvan okvira pitanja koja se dešavaju “unutar kapija farmi”. Pre bi se moglo reći da je naglasak na celokupnom lancu prerade do tačke kada se dolazi do gotovog prehrambenog proizvoda koji je ostvario dodatnu vrednost, odnosno viši nivo prerade.

Ministarstvo za preduzetništvo, trgovinu i zapošljavanje je direktno odgovorno kako za analizu i razvoj politike industrijskog razvoja, tako i za implementaciju te politike. Na nivou analize i razvoja politike, ministarstvo obavlja svoju funkciju skupa sa izvršnim agencijama koje su pod njegovom direktnom kontrolom i, posebno, uz pomoć konkretne Agencije za razvoj industrijske politike, kako je na šemi prikazano. U donošenju odluka o politici, ministarstvo ima mogućnost da se konsultuje i da traži saradnju ostalih ministarstava što, a to je i najbitnije, na kraju vodi do usvajanja politike na nivou kabineta vlade, što znači da politike, nakon usvajanja, imaju podršku svih sektora vlade.

Implementacija politike odnosi se na konkretne ciljeve i aktivnosti, za koje ministarstvo snosi sveobuhvatnu odgovornost, ali koja se na operativnom nivou delegira različitim agencijama

koje su odgovorne ministarstvu. Kroz činjenicu da su ove agencije zadužene za konkretne ciljeve, i da su uspostavljeni konkretni aranžmani za podnošenje izveštaja Ministarstvu, obezbeđuje se da naglasak bude na ostvarenju rezultata kroz implementaciju konkretnih aktivnosti. Kako to i sama šema jasno pokazuje, u celom lancu postoji nedvosmislena veza između agencija odnosno nivoa na kome se ostvaruju rezultati i najvišeg nivoa Vlade.

Slika 4.1 Organizacija funkcije industrijskog razvoja u Irskoj

Slučaj novih članica EU

U pet novih zemalja članica EU, glavne strukture vlade, kako se vidi iz podele kabineta vlade i viših ministarstava, sumirane su na sledećoj šemi. Iako se broj takvih podela značajno razlikuje od zemlje do zemlje, i iako one obuhvataju različite delatnosti, ipak je korisno primetiti neke zajedničke karakteristike:

- Svaka nacionalna struktura ima jasan i nedvosmislen fokus na ekonomski razvoj
- Nacionalni prioriteti u slučaju svih zemalja usmereni su na podsticanje i podršku proizvodnim investicijama
- Svaka od ovih zemalja ima intervencionistički pristup u odnosu na ubrzanje razvoja i ne prepušta celokupan proces uticajima tržišta
- Svaka od ovih zemalja ima usvojenu jasnu nacionalnu politiku koja, uz omogućavanje lokalnog razvoja i inovacija, ipak daje sveukupni okvir u kome se taj razvoj dešava i u kome se za njega pruža podrška
- Vlada na nacionalnom nivou je u svim zemljama odgovorna za izradu i implementaciju Nacionalne politike ekonomskog razvoja
- Svaka zemlja ima izvršne agencije koje su direktno pod njenom kontrolom i koje pomažu u izradi politike i njenoj naknadnoj realizaciji u praksi
- Glavni pokretači razvoja, što proističe iz veza koje postoje između analiziranih struktura, su domaća i strana industrija, domaći i međunarodni turizam i prehrambena prerađivačka industrija.
- U nekim strukturama veoma je vidljiva povezanost obrazovanja, obuke i istraživanja sa procesom razvoja
- Uspostavljeni aranžmani i podrška razvoju domaćih i stranih investicija objedinjeni su na istoj liniji odgovornosti direktno iz glavnog ministarstva ekonomije.
- U više primera zajednički pristup koji je neophodan da se privuku i podrže domaće i strane investicije prepoznat je kroz objedinjavanje agencija koje su ranije imale odvojenu odgovornost za te zadatke.
- Konkretni detalji podsticaja i mehanizama za pružanje podrške su različiti i, kako se objašnjava, nebitni u poređenju sa činjenicom da postoji struktura za pružanje podrške koja ima potrebne resurse, koja je održiva, i direktno uključena, uz konsultacije sa ministarstvom vlade, u kontinuirano praćenje i ažuriranje pristupa u svetlu postojećih šansi i međunarodne konkurencije.

4.4. SADAŠNJI SISTEM EKONOMSKOG RAZVOJA U SRBIJI

Ostvarenje ciljeva razvoja, privlačenja investicija i novog zapošljavanja zahteva aktivnosti i postojanje struktura na svim nivoima, ali sve aktivnosti i strukture moraju da počinju na nacionalnom nivou. Iako je moguće na lokalnom nivou obezbeđivati pojedinačne inpute, takvi će inputi imati manji efekat ukoliko ne postoji sveukupni okvir politike.

Neophodno je obezbediti sledeće:

- Razrada i usvajanje sveukupne strategije razvoja
- Razrada politike
- Koordinacija
- Implementacija

Planiranje ekonomskog razvoja ne može da se sprovodi kao izolovana jednokratna aktivnost. Kao ulazne podatke za proces planiranje neophodno je razmotriti čitav niz pitanja,

uključujući, između ostalog, fizička i fiskalna pitanja, pitanja ljudskih resursa i obrazovanja. Takođe je neophodno uzeti u obzir uticaj budućeg razvoja transportnih sistema, pitanja vezanih za zaštitu životne sredine, politiku korišćenja zemljišta kao i pitanja isporuke energije i komunalnih usluga. Rad na ovako kompleksnom zadatku treba da otpočne utvrđivanjem prioriteta na nacionalnom vladinom nivou i jasnim davanjem mandata konkretnom ministarstvu koje će pratiti sprovođenje politike i implementaciju konkretnih aktivnosti neophodnih na svim nivoima.

Za razliku od situacije kakva je utvrđena u datim primerima iz međunarodne prakse, sadašnji pristup u Srbiji je karakterističan po tome što u njemu na nacionalnom nivou ne postoji fokusiranost na ekonomski razvoj. Ne postoji jedno konkretno ministarstvo koje ima odgovornost za ostvarenje ciljeva ekonomskog razvoja, a u drugim zemljama nije nađen primer razdvajanja domaćih i inostranih elemenata kao u slučaju Ministarstva privrede i Ministarstva za ekonomske odnose sa inostranstvom.

Takođe je iznenađujuće, mada je to možda posledica postojanja pomenutih struktura, što ne postoji jedna sveobuhvatna nacionalna politika ekonomskog razvoja, a posebno politika industrijskog razvoja. Iako se može smatrati da je ovo u skladu sa pristupom u kome je odgovornost za usmeravanje ekonomskog razvoja prepuštena isključivo tržištu, to onda nije u skladu sa mišljenjem koje postoji drugde a koje prihvata da nacionalna vlada ima svoju ulogu u ubrzanju tog razvoja (sadašnji predlozi o uspostavljanju struktura za razvoj turizma na nacionalnom nivou su bliže međunarodnom pristupu.)

Ova situacija je slična situaciji koja je postojala u Irskoj tokom 1980-ih kada je država imala moć, ali je samo kanalisala nacionalno bogatstvo i nije bila u stanju da "efikasno koristi svoje poluge" i da sprovede neophodne mere za rešavanje problema visoke nezaposlenosti u Irskoj u to vreme.¹

Posledica ovakvog pristupa u odnosu na industrijske investicije jeste relativan značaj lokalne samouprave u utvrđivanju i sprovođenju razvojne politike za svoj region. Uz nepostojanje nacionalne politike, koja bi omogućila efikasniji rad lokalnih samouprava, situacija je dodatno pogoršana činjenicom da postojeće razvojne agencije i institucije imaju nedovoljne resurse, pa stoga mogu da igraju samo relativno nebitnu ulogu u koordinisanju napora definisanih na nacionalnom nivou.

4.5. POKRETANJE RAZVOJA U REGIONU SREDNJEG PODUNAVLJA

Na razvoj u okviru srednjeg Podunavlja uticaće, i u velikoj meri će ga determinisati, pristupi i aktivnosti koji se utvrđuju na širem nacionalnom nivou u Srbiji. Region rečnog sliva nije nešto što postoji samo po sebi i, mada su napori na lokalnom nivou bitni za definisanje i naknadno sprovođenje lokalnih prednosti, ti lokalni napori biće svrsishodni samo ukoliko se realizuju uz postojanje nacionalnog okvira koji ih podržava.

Glavni pokretač ekonomske aktivnosti, prema međunarodnom iskustvu, jeste razvoj industrijske baze – kako proizvodne tako i međunarodnih usluga. Turizam ima potencijal da doprinese i ima tu prednost što razvoj turističke infrastrukture takođe na indirektan način predstavlja podršku i industrijskoj bazi.

I mada konačna realizacija rezultata u smislu proizvodnje i pratećeg generisanja zapošljavanja zavisi od privatnog sektora, činjenice konzistentno pokazuju da je to nemoguće postići bez aktivnog inputa i podrške javnog sektora.

Da bi nacionalni nivo na svrsishodan način razvijao i podržavao potrebe privatnog sektora, neophodno je da se na nacionalnom nivou utvrde prioritetni ciljevi ekonomskog razvoja, da se uspostavi institucionalni okvir koji je sposoban da razradi politike podrške, da se uspostave kapaciteti i direktne linije odgovornosti među izvršnim agencijama koje imaju ulogu sprovođenja navedenih politika i da se preduzmu adekvatne mere u odnosu na kapitalna ulaganja u javnoj infrastrukturi.

To je uslovljeno time da centralna vlada definiše ciljeve ekonomskog razvoja kao najvišeg nacionalnog prioriteta. Sastavni deo procesa utvrđivanja prioriteta bilo bi i smeštanje odgovornosti u jednom konkretnom ministarstvu kao i izdvajanje adekvatnih resursa za ciklus planiranja i implementacije za čije utvrđivanje i upravljanje će isto ministarstvo biti odgovorno.

Neophodnost i koristi od utvrđivanja prioriteta osiguraće ne samo da se konkretne aktivnosti sprovedu već i da se obezbedi koordinacija i podrška drugih ministarstava koja imaju uticaj na proces ekonomskog razvoja. Preuzimanjem obaveze za izdvajanje potrebnih resursa podržaće se realizacija ne samo kratkoročnih i jednokratnih akcija već će se na taj način omogućiti razvoj dugoročnih održivih programa koji su u većoj meri prilagođeni planskim okvirima investitora.

Zauzvrat, izabrano ministarstvo bi preuzelo punu odgovornost za razvoj politike, implementaciju aktivnosti u okviru te politike, i ostvarenje očekivanih rezultata. To bi

¹C. Keane The Jobs Crisis, Mercier Press, Ireland 1993

podrazumevalo da ministarstvo ima na raspolaganju, i pod svojom kontrolom, izvršnu agenciju ili agencije na koje bi bila preneti obaveza sprovođenja politike dogovorene na nacionalnom nivou. Upravo u i preko te agencije ili agencija bi se u praksi usmeravale preuzete finansijske obaveze Vlade.

Iako bi ministarstvo imalo konačnu odgovornost za razvoj politike, ono bi se očito oslanjalo na savete i preporuke agencije koja bi kroz svoj svakodnevni posao bila bolje upoznata sa potrebama u oblasti investiranja. Agenciji bi takođe pripala uloga da u sprovođenju politike širom zemlje i kroz konkretne projekte, sklupa bliske veze sa svim zainteresovanim faktorima a posebno sa opštinama kao i poslovnim udruženjima, organizacijama koje se bave lokalnim razvojem i širom poslovnom zajednicom.

U svakom momentu celokupan proces mora da se rukovodi potrebom ostvarenja konkretnih ciljeva u okviru sveukupnog cilja uz kontinuirano praćenje duž direktne linije odgovornosti u celom lancu sprovođenja politike.

Perspektive ekonomskog razvoja

5.1	UVODNE NAPOMENE	46
5.2	PERSPEKTIVA EKONOMSKOG RAZVOJA	48
5.3	MEĐUNARODNA POREĐENJA	51
5.4	PROCES EKONOMSKOG RAZVOJA	52
5.5	KLJUČNA PITANJA ZA SRBIJU	53

46
48
51
52
53

5. Perspektive ekonomskog razvoja

5.1 UVODNE NAPOMENE

U Srbiji je tranzicija ka tržišnoj privredi obeležena izuzetno teškim ekonomskim i društvenim uslovima. To je prouzrokovalo veoma loše makro-ekonomske pokazatelje koji se vide kroz ključne pokazatelje kao što su BDP, izvoz i stopa inflacije, ali i siromaštvo i porast sive ekonomije (videti Tabelu 5.1). Domaći i inostrani dugovi Srbije bili su porasli do neodrživih nivoa. Značajno je i to što je, imajući u vidu budućnost, došlo i do propadanja infrastrukture i sektora obrazovanja.

Od 1999., osnovna pitanja na programu ekonomske i socijalne politike bila su usmerena na makro-ekonomsku situaciju, uključujući smanjenje inflacije i smanjenje stranog duga kao i prelaz na tržišnu ekonomiju. Nakon normalizacije političke situacije u drugoj polovini 2000. godine, i nakon uvođenja neophodnih ekonomskih reformi, ekonomija je počela da se oporavlja. Inflacija je dovedena pod kontrolu kroz sprovođenje čvrste monetarne politike. Ipak, znaci teškog prethodnog perioda još uvek su jasno vidljivi u ekonomskim statistikama koje su ovde prikazane:

Tabela 5.1 kretanje glavnih ekonomskih pokazatelja (u stalnim cenama iz 2002)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006 (projekcije)
Stvarni rast BDP ^{1) 2)}	4.5	4.8	4.2	2.5	8.4	6.2	5.6
Središnja inflacija			6.0	5.4	11.5	116.5 ³⁾	
Maloprodajne cene na kraju perioda			14.8	7.8	13.7		
Direktne strane investicije (u milionima Evra) ⁴⁾	20.4	134.7	458.8	1,250	788.6	1,192	1,162
Direktne strane investicije (kao % BDP)					4.3	55.7	
Donacija (u milionima Evra) ⁴⁾			712	459	581		
Uvoz (% rasta)						-6.7%	
Izvoz (% rasta)						13.2	
Trgovinski deficit (% BDP-a)			24.8	24.7	32.8	23.1	
Deficit na tekućem računu (% BDP)			13.5	11.7	12.6	9.8	
Strani dug (% BDP)						66	
Javni prihodi			44.3	43.1	45.2		
Javni rashodi			47.7	44.3	44.6		
Fiskalni deficit/suficit			-3.4	-1.1	0.6		
Porast zaposlenosti (%)			-0.2	-0.5	-4.3	1.3	
Stopa nezaposlenosti (%) ⁶⁾	26.7	28.3	31.3	34.5	30.3		

Izvor: RSO, FREN, EC

Napomena: različiti izvori navode različite podatke za navedene pokazatelje.

1) U stalnim cenama iz 2002. godine

2) Publikacija Svetske banke "Srbija i Crna Gora: Program ekonomskog rasta i zapošljavanja" daje drugačije podatke, kako sledi:

- 2000: 5.0%
- 2001: 5.5%
- 2002: 4.0%

• 2003: 3%

3) Maloprodajne cene

4) 2001 – 2004 konvertovano iz USD po kursu iz novembra 2006. To svakako ne doprinosi poredenju.

5) Prvih sedam meseci.

6) Prilagodavanje izvršeno za one koji su prijavljeni kao nezaposleni ali ne traže posao aktivno.

Republička Vlada je kao jedan od ciljeva politike definisala cilj da nacionalna ekonomija mora da raste po godišnjoj stopi od 7%, u suprotnom bi nezaposlenost dalje rasla jer neke značajne privatizacije, npr. velikih javnih preduzeća, tek treba da uslede. Ova stopa još nije ostvarena i mnogi, uključujući i Svetsku banku, smatraju da je ova stopa težak izazov. Stoga je malo verovatno da se problem visoke nezaposlenosti može brzo rešiti obzirom da privatni sektor ima nizak kapacitet otvaranja novih radnih mesta i obzirom na značajnu ulogu sive ekonomije.

Ostvarenje maksimalnog rasta, bez obzira da li će on iznositi 7% kako se navodi u Nacionalnoj strategiji ekonomskog razvoja ili će biti 3 – 4 % kako se predviđa za većinu zemalja EU, biće moguće isključivo ukoliko postoje solidne ekonomske i fiskalne politike. Za to je neophodno da se najvažnije reforme, jačanje institucija i investicija koje na najdirektniji način doprinose održivom razvoju, sprovedu dovoljno brzo.

Strateški solidna ulaganja državnih fondova i strana razvojna pomoć obezbediće okvir za razvoj privatnog sektora u ključnim oblastima (posebno u energetici, saobraćaju, telekomunikacijama i gradskim uslugama i poljoprivredi i prehrambenoj industriji).

Iako je neophodno usredsrediti se na one oblasti koje doprinose ostvarenju maksimalnog rasta, takođe je neophodno da postoji svest o tome da visok rast nije zagarantovan i da ceo proces nije bez rizika.

Što se tiče cilja stvaranja dodatnog zapošljavanja i smanjenja postojećih nivoa nezaposlenosti, scenario visokog rasta BDP-a je jedini prihvatljiv rezultat za Srbiju jer on je jedina situacija u kojoj postoji verovatnoća da se ostvari neto porast zaposlenosti. Cilj Vlade da ostvari godišnji rast BDP-a od najmanje 7% je, prema tome, veoma u skladu sa ovim ciljem.

Neophodno je izraziti ozbiljnu zabrinutost vezano za opšteprihvaćeno mišljenje o sposobnosti srpske ekonomije da ostvari i održi godišnji rast BDP-a na ovako visokom nivou bez jasne razvojne strategije i politike.

Iako je prihvaćeno da polazeći od sadašnje niske osnovice Srbija ima potencijal da ostvari relativno visoke stope rasta u kratkoročnom periodu, više nego što bi se moglo očekivati u nekim razvijenijim ekonomijama, analiza ranijih stopa rasta u drugim evropskim zemljama sugerise da se cilj od 7% predstavlja visok cilj u smislu sa onim šta se u međunarodnim okvirima ostvaruje ili očekuje.

5.2 PERSPEKTIVA EKONOMSKOG RAZVOJA

Maksimiziranje rasta

Ostvarenje maksimalnog rasta, bez obzira da li će on iznositi 7% kako se navodi u Nacionalnoj strategiji ekonomskog razvoja ili će biti 3 – 4 % kako se predviđa za većinu zemalja EU, biće moguće isključivo ukoliko postoje solidne ekonomske i fiskalne politike. Za to je neophodno da se najvažnije reforme, jačanje institucija i investicija koje na najdirektniji način doprinose održivom razvoju sprovedu dovoljno brzo i da se strateški solidna ulaganja državnih fondova i strana razvojna pomoć obezbede okvir za razvoj privatnog sektora u ključnim oblastima (posebno u energetici, saobraćaju, telekomunikacijama i gradskim uslugama i poljoprivredi i prehrambenoj industriji).

Prehrambena prerađivačka industrija

Prehrambena prerađivačka industrija je jedan od malobrojnih industrijskih sektora u Srbiji koji poseduje dobar potencijal rasta i izvoza. Pre raspada bivše Jugoslavije, ovaj sektor je izvezio svoje proizvode u Austriju, Nemačku i slične zemlje, a istovremeno je bio i glavni snabdevač sada samostalnih republika kao što su Slovenija, BJR Makedonija, Crna Gora i Bosna i Hercegovina. Sada je domaće tržište suviše malo za ovaj sektor koji trenutno koristi samo oko 40% svog ukupnog kapaciteta. Bolje rezultate je moguće postići samo ukoliko se značajno poveća izvoz. Da bi se to ostvarilo bilo bi neophodno da ne samo prehrambena industrija, već i čitav niz dobavljača sirovina kao i poljoprivredni proizvođači, ispunjavaju stroge standarde kontrole kvaliteta.

Srbija je do sada ostvarila određene uspehe na ovom putu. Na međunarodnim sajmovima prehrambene industrije proizvodi iz Srbije, kao što su voćni sokovi i mesne prerađevine, pobuđuju interesovanje. Tokom 2006. godine, pet klanica je dobilo izvozne dozvole. Ipak, za ostvarenje stvarnog i široko rasprostranjenog uspeha neophodno je da se sprovedu brojne institucionalne i tehničke mere. Tržište Rusije kome Srbija ima poseban pristup je u stvari do

sada bilo veoma ograničeno za proizvode iz Srbije, jer se na tom tržištu uvoze luksuzni artikli, a proizvode nižeg kvaliteta mogu da isporuče i domaći proizvođači. Sasvim je moguće da je za ostvarenje rasta neophodno osnovati Centar za marketing i istraživanje prehrambenih proizvoda koji bi pružao podršku u izvozu poljoprivrednih proizvoda.

Sektor građevinarstva

Raspoloživa radna snaga i građevinski materijali kao što su pesak, šljunak i cement čine da je sektor građevinarstva takav da istovremeno ostvaruje koristi od visokog ekonomskog rasta i može da mu doprinese. Ovo naravno posebno važi za urbanizovane oblasti kao što su Beograd, Novi Sad i drugi veći gradovi u rečnom slivu.

Ovaj sektor takođe obuhvata infrastrukturu u kojoj su održavanje i zamena novim objektima infrastrukture dugo zanemarivani. Ovo je problem koji će morati da se reši kao preduslov ekonomskog rasta, jer će ekonomski rast zahtevati veći kapacitet i kvalitet infrastrukture. Bolja regulisanost ovog sektora pospešila bi uvođenje novih tehnika gradnje i povećala produktivnosti.

Pod-sektor građevinskih materijala će svakako rasti praktično istim tempom. U okruženju u kome postoji visok rast moglo bi da dođe do velikog porasta proizvodnje kako tradicionalnih građevinskih materijala (pesak, šljunak, cigla) tako i inovativnih (za Srbiju) materijala poput gipsanih ploča (odsumporavanje gasova iz termoelektrana).

Proizvodnja električne energije

Perspektiva u ovom sektoru obuhvata izvoz električne energije i proizvodnju bio-goriva. Od susednih zemalja, samo Bugarska i Rumunija nemaju deficit električne energije. Italija, Hrvatska i Crna Gora su dobra izvozna tržišta ukoliko se električna energija nudi po konkurentnim cenama. Proizvodnja biogasa mogla bi da omogući udaljenijim oblastima da održe ili prošire poljoprivredni sektor i uprkos činjenici što su locirana daleko od glavnih tržišta poljoprivrednih proizvoda što njihov položaj čini nepovoljnim u smislu konkurencije.

Ovaj sektor tradicionalno prati ekonomski rast, ali sve više i sam postaje faktor rasta, što je slučaj sa svim modernim ekonomijama zasnovanim na uslugama. U Srbiji će biti neophodno obučiti zaposlene da steknu veštine neophodne za funkcionisanje u ovom sektoru i za uvođenje sistema kontrole kvaliteta za mala i srednja preduzeća koja posluju u ovom sektoru.

Other industry

Konkurentni delovi industrijskog sektora takođe imaju potencijal za snažan rast. To posebno važi za:

- Hemijsku industriju: Srbija je jaka u specijalizovanim gumenim i plastičnim proizvodima, uključujući i inovativne proizvode kao što su biorazgradljiva plastika i deterdženti. Takvi proizvodi takođe poseduju dobar izvozni potencijal;
- Industrija metala i mašinska industrija: još jedan sektor u kom Srbija ima konkurentnu prednost, kako se navodi u prethodno pomenutom izveštaju;
- Farmaceutska industrija: koja opslužuje rastuće tržište zdravstva.

Posebno su Zrenjanin, Šabac, Beočin i Subotica identifikovani kao primeri lokacija na kojima ove industrije već dobro funkcionišu i ostvaruju srednji nivo rasta.

Transport

Identifikovano je nekoliko lokacija koje imaju dobar položaj za lociranje multimodalne transportne logistike, uključujući i unutrašnje plovne puteve. Na primer, Šabac je već počeo da obavlja ovu funkciju u odnosu na Bosnu i Hercegovinu. Obzirom na prostorne zahteve ovog sektora, neće biti moguće održati sadašnji stepen koncentracije ovih delatnosti u Beogradu.

Inovativni sektori

Elektronski kontrolni sistemi (za industriju) i industrija softvera imaju potencijal daljeg rasta. Učešće u međunarodnim istraživačkim programima, kao što je program EU „Sedmi okvirni akcioni plan“ budi šanse u ovoj oblasti.

Box 5.1 Conditions for maximising growth

Ukratko, preduslovi za ostvarenje maksimalnog rasta bi bili

- Visok nivo direktnih stranih investicija. Ovo je bio snažan faktor rasta u Mađarskoj i Slovačkoj nakon tranzicije.
- Unapređenje izvoza, iako za to postoje određene prepreke i ograničavajući faktori koje je neophodno prevazići, npr. ispunjenje standarda EU, pribavljanje potrebnih sertifikata, itd.
- Relativno niska inflacija (5% - 8%).
- Niži kurs dinara. Ovo podrazumeva veći stepen liberalizacije tržišta kapitala nego što je trenutno slučaj
- Rešavanje problema infrastrukture koja trenutno nedostaje ili je neadekvatna, npr.:
 - železnica (sveobuhvatan remont, uključujući I glavne linije);
 - mostovi: neophodna su 2 nova mosta na Savi i 2 na Dunavu. Od toga po jedan na svakoj reci je sada u pripremi za oblast Beograda;
 - unapređenje i veći broj postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda kako bi be zaustavilo dalje pogoršanje ionako teške situacije; i
 - bolja Internet infrastruktura (široki talasi) jer je postojeća infrastruktura nedovoljna.
- Snažna ulaganja u sektor životne sredine. Pitanje je da li kratkoročna korist opravdava moguću dugoročnu štetu javnom zdravlju i prirodnim resursima. Srbija je već suočena sa priličnim brojem slučajeva ozbiljnog propadanja životne sredine, što je nasleđe prošlosti, a rast još nije ni započeo. Sprečavanje nastajanja takve štete u velikom obimu zahteva izgradnju institucija i preduzimanje drugih potrebnih mera osim dobro usmerenih projekata zaštite životne sredine kako bi se situacija popravila.

5.3 MEĐUNARODNA POREĐENJA

U poređenju sa analiziranim međunarodnim primerima, za Srbiju bi se moglo reći da se ona sa zakašnjenjem priključuje međunarodnom procesu ekonomskog razvoja koji je u većem delu Evrope u toku već neko vreme. Što se tiče potreba, u Srbiji postoji urgentna potreba da se poveća nivo ekonomske delatnosti i radi stvaranja investicionog kapitala ali i radi ponovnog zapošljavanja onih koji su ostali bez posla i stvaranja novih radnih mesta kao protivotrova za sadašnje veoma visoke stope nezaposlenosti. Neophodno je da Srbija na najbolji način iskoristi sve ekonomske doprinose u cilju maksimiziranja krajnjih rezultata. To uključuje i iskorišćavanje prirodnih vrednosti kao što su glavni vodotoci, ali takođe i iskorišćavanje pozitivnih rezultata pojedinačnih sektora kao što su industrija, turizam i usluge uz istovremeno upravljanje pitanjima životne sredine.

Studije drugih ekonomija pokazuju različite nivoe uspeha u sprovođenju tranzicije iz socijalističkih u kapitalističke strukture. Najveći broj primera pokazuje da je verovatno da inicijalni rezultati internacionalizacije i otvaranja privrede donose kratkoročne muke – posebno u vidu kratkoročnog pada zaposlenosti. Postoje, međutim, i dokazi da ukoliko se tranzicija sprovodi na održiv način onda će se dugoročno posmatrano akumulirati i pozitivni efekti.

5.4 PROCES EKONOMSKOG RAZVOJA

Ni u jednom primeru razvojni proces se nije javio slučajno, već bi se pre moglo reći da je do njega došlo tek nakon veoma osmišljenih i svesnih odluka o merama politike i nakon usvajanja veoma konkretnih strategija. Svako odlaganje u donošenju takvih odluka ne samo da uzrokuje lutanje koje usporava ceo proces već, u najgorem slučaju, i da se potpuno propuste šanse za takav proces. Ne samo da su konkurenti uvek spremni da iskoriste postojeće šanse, već i stalno globalno restrukturisanje u kojem dolazi do pomeranja tradicionalnih evropskih ulaganja dalje na istok možda neće biti na raspolaganju u budućnosti.

Polazna tačka mora da bude utvrđivanje prioriteta imperativa ekonomskog razvoja i, posebno za ekonomiju poput srpske, povezivanje razvoja sa većim zapošljavanjem. Ukoliko se prepusti sopstvenim mogućnostima, domaća industrijska baza će bez sumnje na kraju iznaći sopstvene mogućnosti ali će to ići suviše sporim tempom koji neće biti dovoljan da ostvari pravovremen i smislen uticaj na ostali deo ekonomije. Osim inicijalnih direktnih stranih ulaganja koja su bila rezultat privatizacije, ne postoji nikakva izvesnost da će direktni strani investitori ikada "pronaći" Srbiju jer pro-aktivno privlačenje od strane konkurenata sve vreme raste i postoji neporecivo okretanje tradicionalnih direktnih stranih investicija ka istoku.

Proces ekonomskog razvoja nije kratkoročan proces – Irska već 50 godina aktivno podstiče taj proces a to i danas nastavlja da čini. Promenjene potrebe, promena međunarodnih uslova i promena konkurencija podrazumevaju neophodnost stalnog razvoja i evolucije procesa i programa koji se primenjuju. Bez jasno utvrđenih prioriteta ciljeva izvesno je da Srbija neće ostvariti svoj potencijalni udeo u ovakvom razvoju – jer će njeni konkurenti iskoristiti sva svoja sredstva.

5.5 KLJUČNA PITANJA ZA SRBIJU

Međutim, ukoliko postoje jasno definisani prioriteta i odlučnost da se ustraje u dugoročnom smislu, onda postoji svaki razlog da se veruje da Srbija može da ostvari u najmanju ruku svoj pravedan udeo u tome. Međutim, uz tu odlučnost biće neophodno i stvaranje struktura i obezbeđenje resursa za adekvatnu infrastrukturu podrške i usvajanje dugoročnih programa. Da bi taj proces bio uspešan, on se mora voditi sa nacionalnog nivoa. Iako lokalne zajednice, pojedini sektori, opštine itd. mogu da poduzimaju pojedinačne aktivnosti, nema šanse da bi se na taj način moglo ostvariti ono što se dešava na drugim mestima.

Konačni rezultat zavisice od maksimiziranja doprinosa svih pojedinačnih sektora i ostalih aktera – uključujući tu i korišćenje prirodnih vrednosti kao što su vodotoci. Međutim, umesto pokušaja da se pobroje svi željeni efekti, fokus treba usmeriti na uspostavljanje robusnog, održivog i prilagodljivog procesa – a na pretpostavci da se ne može već prvog dana postići sve i na osnovu činjenice da se radi o situaciji koja se menja i koja zahteva da se vremenom prilagođava.

Pokretanje procesa omogućava konzistentan i koordinisan pristup od samog početka uz ostvarenje pozitivnih efekata već od samog početka i njihovog jačanja paralelno sa razvojnim procesom.

Unutrašnji plovni putevi bez sumnje imaju potencijalnu ulogu u budućem razvoju srednjeg Podunavlja i Srbije u celini. Međutim, njihov potencijalni doprinos može se maksimalno ostvariti isključivo u kontekstu nacionalnog razvojnog okvira koji tek treba razviti.

Okvir 5.2 Uloga univerziteta u ekonomskom razvoju

Inicijative	Očekivane koristi
<ul style="list-style-type: none"> • Uspostaviti veze između industrije i akademskih ustanova • Smanjiti insistiranje na razlikama između akademskog rada, naučnog istraživanja, razvoja proizvoda i komercijalizacije • Preuzeti ulogu centralne tačke za diversifikaciju regionalne ekonomije 	<ul style="list-style-type: none"> • Think-tanks on local economy created/upgraded • Knowledge and ideas generated • R&D facilities provided • SME incubators set up with high quality integral business-development support • Access to facilities and production space • Hub for transfer of technology and business know how established • Links to science and technology park networks improved • Students and academics operating as 'technopreneurs'
<p>Izvor: <i>Takmičenje sa svetom; Svetske najbolje prakse u razvoju regionalnih ekonomija (Barclays, 2002)</i></p>	

Preporuke na strateškom nacionalnom nivou

- 6.1. PRISTUP PLANIRANJA RAZVOJA NA NACIONALNOM NIVOU
- 6.2. PROCES EKONOMSKOG RAZVOJA
- 6.3. STRUKTURE ZA IMPLEMENTACIJU

6. Preporuke na strateškom nacionalnom nivou

6.1. PRISTUP PLANIRANJA RAZVOJA NA NACIONALNOM NIVOU

Analiza je pokazala da:

- Region srednjeg Podunavlja ne poseduje sopstveni identitet, u smislu ekonomske politike;
- Sistem unutrašnjih plovnih puteva, iako je značajan, nije osnovni pokretački faktor ekonomskog razvoja u regionu;
- Maksimalan rast ostvariće se isključivo kroz pro-aktivan razvoj politika i institucija na nacionalnom nivou koje će podsticati, podržavati i promovisati investicije i stvaranje uslova za zapošljavanje; i
- Srbija trenutno nije pripremljena da se suoči sa uticajem koji će završetak procesa privatizacije imati na rast, zaposlenost i javne rashode.

U Srbiji ne postoji nedostatak strategija, ali bi se reklo da su one rađene izolovano. Na nacionalnom nivou ne postoji sveobuhvatni proces planiranja razvoja koji bi predstavljao okvir za formulisanje ili implementaciju planova, što ima za posledicu nedostatak koherentnosti i neusklađenost između planova. Za razliku od ovakve situacije, kada se vrši poređenje sa drugim zemljama, u svakom slučaju postoji proces ekonomskog razvoja u okviru šireg procesa nacionalnog razvoja. Svaka od analiziranih zemalja poseduje barem Nacionalni razvojni plan (NRP), a mnoge poseduju i nacionalne planove za regionalni razvoj kao i sektorske i druge strategije. U Srbiji ne postoje planska dokumenta te vrste.

Takav Nacionalni razvojni plan bi obuhvatao:

- Opis sadašnje situacije;
- Identifikaciju odgovarajuće strategije i utvrđivanje prioriteta;
- Finansijske aranžmane;
- Aranžmane za implementaciju.

Takav NRP bi se zatim dopunio nizom operativnih programa koji bi definisali pojednosti različitih mera (ili aktivnosti) koje treba sprovesti, očekivane rezultate koji se kroz njih ostvaruju, kao i konkretne finansijske resurse obezbeđene za realizaciju celokupnog programa koji obično traje šest ili sedam godina.

Ovakav proces je sproveden u svakoj zemlji Centralne i Istočne Evrope koja je postala članica EU, i trenutno se sprovodi u Hrvatskoj. Bez obzira da li Srbija teži članstvu u EU, takav proces je neophodan za maksimiziranje razvojnog potencijala zemlje. Bez tog procesa, prosto je nemoguće utvrditi prioritete koje rešava vlada kao i raspodelu resursa koja iz toga proističe, a sa ciljem da se ostvari maksimalan mogući rast investicija i zapošljavanja.

6.2 PROCES EKONOMSKOG RAZVOJA

Analiza je takođe utvrdila neophodnost sveobuhvatnog restrukturisanja funkcije ekonomskog razvoja u okviru vlade Srbije. Da bi ova funkcija bila smisljena, nju mora da inicira i predvodi vlada Srbije uz pomoć donatorskih organizacija, a ne suprotno. To znači da je neophodno da u okviru Vlade postoji viši ministar (u idealnom slučaju potpredsednik vlade) koji je spreman da preuzme konkretnu odgovornost za ekonomski razvoj i koji poseduje viziju, odlučnost i autoritet da proizvede stvarnu promenu.

Nadležni ministar bi zatim imao zadatak da definiše program i vremenski raspored za definisanje prioriteta oblasti politike i da razradi inicijalne predloge za osnivanje institucionalnih struktura koje su potrebne kako na nivou ministarstva/kreiranja politike, tako i na nivou agencija/implementacije politike.

Slično tome, kada se radi o formulisanju politike, postoje dovoljni statistički osnovi za identifikaciju onih industrijskih sektora koji bi potencijalno mogli da obezbede prosperitet srpske ekonomije. Na primer, postoje brojni dokazi o ogromnom značaju poljoprivredno-prehrambenog sektora za srpsku ekonomiju, ali postoje i drugi sektori koji takođe nude potencijal, kao što su hemijska i farmaceutska industrija. Potrebno je osnovati resorne radne grupe koje bi imale članove ne samo iz administracije već i relevantne predstavnike industrije i spoljne stručnjake, koje bi započele izradu sektorskih analiza kao osnove za adekvatne politike za razvoj dotičnih sektora.

Okvir 6.1 Nacionalni prioriteti - Mađarska

U Mađarskoj nacionalni prioriteti, kako su navedeni u Nacionalnom razvojnom planu, obuhvataju sledeće:

- Promovisanje investicija – uključujući privlačenje kapitala, osavremenjavanje sektora korporativnog sektora i unapređenje infrastrukture u sektoru preduzetništva
- Promovisanje malih i srednjih preduzeća – uključujući razvoj tehničke i tehnološke osnove za mala i srednja preduzeća, razvoj preduzetničke kulture i razvoj saradnje unutar sektora malih i srednjih preduzeća
- Istraživanja i razvoj i inovacije – sa merama za podršku stvaranju inovativnog kapaciteta kompanija i regiona, podrška kooperativnom istraživanju i tehnološkom razvoju kao i podrška za umrežavanje, razvoj infrastrukture i razvoj ljudskih resursa u javnim istraživačkim ustanovama.
- Razvoj informatičkog društva i ekonomije – uključujući razvoj e-ekonomije i e-trgovine, informacione industrije i elektronske uprave.

Ključno je pitanje da organi u Srbiji započnu proces sveobuhvatnog restrukturisanja celokupnog sistema ekonomskog razvoja. Tu je posebno važno da oni preuzmu odgovornost za celokupan proces a ne da ga prosto delegiraju spoljnim činionicima, bez obzira na sve njihove dobre namere.

Važno je napomenuti da nije dovoljno sačiniti neku strategiju bez preuzimanja odgovornosti za njeno sprovođenje. Proces implementacije podrazumeva nešto više od prostog pobrojavanja projekata. On zahteva programski pristup koji detaljno definiše ciljeve koje treba ostvariti i mere koje treba preduzeti kako bi se ostvarili razvojni prioriteti definisani u Nacionalnom razvojnom planu.

Kako je navedeno i u slučaju Nacionalnog razvojnog plana, ovakav proces treba da predvodi sama Srbija, a ne donatori, ali, obzirom na nedovoljno iskustvo u ovoj oblasti u okviru srpske državne uprave, biće potrebna pomoć onih koji imaju iskustva u izradi takvih planova i programa u drugim zemljama. Ima mnogo primera, dobrih i loših, kako se takvi planovi i programi izrađuju, ali je verovatno najbolje pogledati šta su radile neke iskusnije zemlje članice EU u kontekstu programiranja strukturalnih fondova.

Pomenuto nepostojanje strukturisanog pristupa politici ekonomskog razvoja odražava se u time izazvanom nepostojanju

strukturisanog pristupa finansiranju aktivnosti ekonomskog razvoja. Reklo bi se da se raspoloživa sredstva raspoređuju uglavnom na ad hoc bazi, odnosno sredstva se odobravaju povremeno i sačinu se nekakva šema koja omogućava njihovu isplatu. Međutim, u uslovima nepostojanja okvira politike, ne postoji očita veza između prirode te šeme i stvarnih problema koji zahtevaju rešenje.

Stvaranje solidnog okvira za finansijsko budžetiranje bi svakako uveliko olakšalo pristup

spoljnjem ko-finansiranju, a jasno navođenje raspoloživih finansijskih resursa i načina na koji će se oni raspoređivati, predstavlja bitnu komponentu svakog razvojnog plana.

Okvir 6.2 Nacionalni investicioni prioriteti za period 2000 – 2006. (Irska)

Ovaj plan postavlja nacionalni strateški Okvir i utvrđuje investicione prioritete koji se mogu sumirati ovako:

- Ekonomska infrastruktura a posebno u oblasti saobraćaja, energetike, usluga u oblasti životne sredine i telekomunikacija;
- Preduzetništvo, nauka i inovacije a posebno nauka i tehnologija, razvoj preduzetništva, turizma, poljoprivrede i prerade hrane, i ruralni razvoj (uključujući i morska i obalna područja)
- Ljudski kapital a posebno obuka i razvoj veština, modernizacija škola i višeg obrazovanja.
- Socijalna infrastruktura a posebno u oblasti stanovanja, zdravstva, pravosuđa i sporta
- Socijalna uključenost a posebno u odnosu na decu, radno aktivno stanovništvo ometeno u učenju i sa drugim invaliditetima i razvoj lokalnih zajednica

6.3. STRUKTURE ZA IMPLEMENTACIJU

Nakon što su sačinjeni strategija i politike, i nakon što je izrađen program za realizaciju različitih akcija za ostvarenje identifikovanih prioriteta u svetlu dogovoreni raspoloživih finansijskih sredstava, neophodno je da postoji mehanizam za realizaciju koji može strategiju da pretoči u realnost. Ovo se ne može ostvariti preko noći i zahteva dugoročnu odlučnost i finansijska sredstva.

Jasno je da postojeće agencije nemaju adekvatne resurse i da im nedostaje političko usmerenje za nastavak rada u sadašnjem obliku. Ali, planiranje strukture za implementaciju treba inicirati na samom početku procesa i takva agencija treba da ima obavezu sprovođenja politike koju je utvrdilo ministarstvo i koje je odobrila vlada, i agencija treba da bude odgovorna direktno ministarstvu, i konkretno ministru, za izvršenje svojih obaveza i ostvarenje ciljeva koji su pred nju postavljeni.

Strukturu agencije treba razvijati uporedo sa razvojem nacionalne i sektorskih politika, jer je forma i struktura agencije odražavati upravo njih i njihove potrebe u implementaciji.

Opisani proces ne može se završiti za nekoliko nedelja pa čak ni nekoliko meseci. Izrada Nacionalnog razvojnog plana trajaće najmanje dve godine; a razrada politika i programa za realizaciju plana zahtevaće najmanje osamnaest meseci. I, mada ova dva procesa mogu u izvesnoj meri vremenski da se preklapaju, celokupni proces do momenta kada programi mogu da počnu da se realizuju traje oko tri godine. Kao i u slučaju sprovođenja procesa planiranja i programiranja, neophodno je graditi izvršne institucije. I za to će, takođe, trebati najmanje dve ili tri godine.

Specifične mere za srednje Podunavlje

7. Specifične mere za srednje Podunavlje

Ranije navedene preporuke su očito većinom dugoročne prirode, više nego kratkoročne, i takve da neće dati nikakve trenutne efekte na razvojna pitanja koja se identifikovana za region Podunavlja. Kako je navedeno u Poglavljima 2 i 3, postoje brojna pitanja direktno vezana za region koja zahtevaju urgentna rešenja. Obzirom da su ta pitanja analizirana prvenstveno na sektorskoj osnovi, preporuke prate tu strukturu i sumarno su navedene u tabeli koja sledi.

Akcioni plan u Poglavlju 8 obuhvata orijentacione procene troškova na osnovu pretpostavke da prihvatanje od strane organa Srbije da realizuju dogovorene zajedničke projekte znači i da će postojati recipročna spremnost međunarodnih donatora, a posebno EU, da ko-finansiraju kako potrebne fizičke investicije tako i mere izgradnje kapaciteta koje imaju za cilj jačanje struktura za planiranje i upravljanje istim investicijama.

	Sektor	Akcija	Izgradnja kapaciteta (mil. Evra)	Investicija (mil. Evra)	Osnovni rezultati
1.	Ekonomski razvoj	Institucionalna revizija i reforma	3.0		Uspostavljanje strukture nadležne za ekonomski razvoj na nacionalnom nivou, sa odgovarajućim resursima i sa zadatkom da ostvari razvojne ciljeve Srbije uključujući i region srednjeg Podunavlja
2.	Unutrašnji plovni putevi i luke	Revizije politike	1.0		Procena strateškog značaja luka i brodogradilišta sa odgovarajućim planovima za buduću privatizaciju i dugoročnim planovima razvoja s ciljem da se osigura najbolje dugoročno zadovoljenje potreba industrije i trgovine
3.	Unutrašnji plovni putevi	Revizija zakonodavstva u oblasti kontrole granica, carine i poreza na gorivo			Konzistentna i logična primena pravila i procedura radi zadovoljenja potreba sistema unutrašnjih plovni puteva
4.	Industrija i turizam	Obezbeđenje opštinske infrastrukture		50.0	Nacionalna šema ko-finansiranja koja bi omogućila lokalnim zajednicama u obezbeđenju modernizacije osnovne infrastrukture kao podrška ulaganjima industrije i MSP
5.	Industrijska ulaganja	Obezbeđenje infrastrukture za podršku novim investicijama		33.0	Razvoj velikih pilot industrijskih poslovnih parkova i centara za razvoj MSP radi privlačenja i podrške osnivanju novih proizvodnih investicija koje imaju potencijal zapošljavanja
6.	Turizam	Izgradnja kapaciteta turističkih organizacija	2.0		Razvoj kapaciteta predloženih novih organizacionih struktura u oblasti turizma da bi se osposobile da planiraju, pruže podršku razvoju novih proizvoda i marketinški predstavljaju sektor turizma radi ostvarenja maksimalne ekonomske koristi
7.	Poljoprivreda	Kontrola poplava		28.0	Mapirati zone izložene opasnosti od poplava i uspostaviti sistem monitoringa, rekonstrukcija nasipa na Tamišu i Tisi
8.	Poljoprivreda	Upravljanje otpadom sa stočnih farmi		15.0	Usvajanje održive prakse u upravljanju otpadom iz poljoprivredno-prehrambene industrije
9.	Životna sredina	Smanjenje zagađenja na crnim tačkama zagađenja voda		13.0	Sveobuhvatan program za zaustavljanje zagađenja i čišćenje kanala Vrbas
10.	Životna sredina	Upravljanje otpadom u oblasti UPP i lika		2.0	Unaprediti lučku infrastrukturu tako da se obezbedi odgovorno i održivo upravljanje otpadom
11.	Životna sredina	Upravljanje komunalnim čvrstim otpadom		9.0	Remedijacija smetlišta i izgradnja centara za reciklažu u skladu sa održivim praksama i na način koji podržava razvoj turizma
12.	Životna sredina	Postrojenje za upravljanje opasnim otpadom		14.0	Sprovođenje zakonodavstva u oblasti upravljanja opasnim otpadom s ciljem da se eliminišu rizici po zdravlje i potencijalni izvori zagađenja životne sredine.
13.	Životna sredina	Remedijacija „brownfield“ lokacija		2.4	Identifikacija, utvrđivanje prioriteta i remedijacija kontaminiranih lokacija

Akcioni plan

8.1. ZAKLJUČCI SOCIO-EKONOMSKE ANALIZE	66
8.2. SEKTORI KOJI POSEDUJU INVESTICIONI POTENCIJAL	70
8.3. REGION SREDNJEG PODUNAVLJA	71
8.4. RAZVOJ EKONOMSKIH TEMELJA	72
8.5. RAZVOJ STRUKTURE ZA IMPLEMENTACIJU	74
8.6. RAZVOJ ADEKVANTIH Ljudskih RESURSA	75
8.7. MAKSIMIZIRANJE POTENCIJALA EKONOMSKOG RASTA	76

8. Akcioni plan

8.1. ZAKLJUČCI SOCIO-EKONOMSKE ANALIZE

Analiza je u početku bila usmerena na sistem unutrašnjih plovnih puteva i zaključila je da on poseduje potencijal da bude faktor koji doprinosi ekonomskom razvoju u određenim oblastima i u određenim sektorima. Međutim, da bi se taj potencijalni doprinos u potpunosti iskoristio, neophodno je sprovesti određeni broj investicija u fizičku infrastrukturu kako bi se rešili problemi vezani za zagađenje, poplave, nepostojanje poslovnih objekata, nepostojanje infrastrukture za zaštitu životne sredine i upravljanje otpadom.

Analiza je takođe identifikovala određene oblasti politike vezane za sektor unutrašnjih plovnih puteva u kojima je neophodno preduzeti mere: to se posebno odnosi na stratešku reviziju luka u svetlu privatizacije; i na potrebu da se reviduju određena pitanja vezana za kontrolu granica, carinu i poreze, kako bi se uklonile barijere koje stoje na putu efikasnijem korišćenju sistema plovnih puteva kao transportne rute.

Sva ova pitanja vezana za infrastrukturu i politiku zahtevaju hitno rešenje kako bi se uklonile fizičke i institucionalne barijere daljem razvoju sektora unutrašnjih plovnih puteva i njegovom doprinosu ekonomskom rastu.

Iz analize je takođe očitio proisteklo da, bez obzira na njegovu važnost, sistem unutrašnjih plovnih puteva ne poseduje potencijal da bude glavni pokretač ekonomskog razvoja.

Međunarodno iskustvo, koje ukazuje na još neka strateška pitanja, pokazuje da se ovakva situacija ne odnosi samo na Srbiju:

- Direktno šanse koje potiču od unutrašnjih plovnih puteva verovatno će biti jedinstvene i ograničenog broja, ali bez obzira mogu da budu od strateškog značaja;
- Kao i u slučaju svake druge ograničene šanse – pristup plovnom putu predstavlja ograničen resurs i zahteva pristup zasnovan na dugoročnom planiranju i kontroli;
- Postoji šansa, a ona se posebno odnosi na “srednje Podunavlje”, za razvoj brenda na konceptualnoj osnovi a ne toliko na samim fizičkim atributima i na usko definisanom razgraničenju lokacije;
- Uspešno i održivo iskorišćenje šansi ovog sektora može se osigurati isključivo u okviru koherentnog seta nacionalnih strategija i politika i planova za dotične sektore;
- Razvojna pitanja koja treba razrešiti su pitanja relevantna za celi region.

Osnovni zaključak u oblasti politike jeste da, iako sistem plovnih puteva predstavlja osnovu za geografsko definisanje ovog regiona, nije ispravno definisati plovne puteve kao glavnog ekonomskog pokretača u regionu. Ovaj region sastoji se od veoma različitih ekonomskih elemenata – od najvećih gradskih centara, preko veoma udaljenih poljoprivrednih oblasti, do pojedinačnih gradova i opština – od kojih svaki poseduje specifične razvojne prednosti i slabosti.

Zaključak ukazuje na potrebu da se u potrazi za razvojnom strategijom proširi opseg i da se ne usmeri usko samo na plovni put. U stvari, potraga za rešenjima prerasta u razmatranje šireg okvira ekonomskog razvoja regiona srednjeg Podunavlja u Srbiji, koji u svom središtu

uključuje značajan sistem plovnog puta i u definisanje kako taj plovni put može na najbolji način da predstavlja deo ukupnog razvoja.

U tom smislu, analiza sugeriše da će buduća mogućnost zapošljavanja proizilaziti iz onih proizvodnih sektora ili sektora usluga u kojima Srbija poseduje, ili ima potencijal da stvori, komparativne ili konkurentne prednosti.

Ukratko, region srednjeg Podunavlja može se ukratko opisati na sledeći način:

- Lokacija: urbana gustina u kombinaciji sa geografskim uslovima za povezivanje – međunarodne saobraćajne veze preko Koridora VII (Dunav) i Koridora X (autoput E75)
- Bogati poljoprivredni resursi
- Značajna industrijska baza
- Sektor usluga koji je u razvoju
- Razvojni potencijal u sledećim sektorima
 - Poljoprivreda
 - Sektor prerade hrane

- Turizam
- Sektor građevinarstva
- Proizvodnja električne energije
- Usluge
- Farmaceutska/hemijska industrija
- Transport
- Elektronika/softver
- Kompleks obrazovanih ustanova (npr. univerziteti u Novom Sadu i Beogradu)

Ali, nasuprot ovih prednosti deluju i neki nesumnjivi nedostaci koje je takođe neophodno rešavati:

- Slabo strateško razumevanje i nedovoljan fokus politike na olakšavanje višeg rasta u konkurentnim sektorima u regionu.
- Nedovoljna strateška integrisanost i nedovoljan kvalitet transportne mreže
- Nedostatak ulaganja u sistem unutrašnjih plovnih puteva (lučka infrastruktura, multi-modalni sistemi, logistika, itd.)
- Zagađenje sistema unutrašnjih plovnih puteva
- Svake godine opasnost od poplava i šteta koje one prouzrokuju poljoprivredi i

industriji u određenim oblastima

- Nisu identifikovane nove produktivne investicije koje bi nadoknadile gubitak industrijske delatnosti i zaposlenosti nakon privatizacije
- Nepostojanje kvalitetne poslovne infrastrukture i infrastrukture za zaštitu životne sredine
- Nedovoljno stvaranje povoljne poslovne klime posebno za strane investitore
- Nedovoljna strateška povezanost između industrije i obrazovanja (posebno u ključnim ekonomskim sektorima)
- Neusklađenost između kvalifikacija koje postoje na tržištu rada i potencijalne tražnje od strane industrije
- Niska produktivnost rada odnosno nekonkurentna radna snaga
- Nepostojanje integrisanog institucionalnog i političkog okvira na nacionalnom nivou koji je neophodan za promovisanje i podršku razvoju proizvodnog sektora i stvaranju nove zaposlenosti.

Izazov koji stoji pred vladom Srbije je kako iskoristiti postojeće prednosti za ostvarenje maksimalnog rasta privrede i zapošljavanje. Istovremeno treba rešavati nedostatke koji mogu potencijalno da inhibiraju razvoj ekonomije u ovom regionu i u Srbiji generalno.

Međutim, pored ovih pitanja koja su specifična za dati region, ostvarenje maksimalnog rasta u budućnosti zavisice i od ostvarenja sledećih pretpostavki:

- Makroekonomska i fiskalna stabilnost u Srbiji: niža stopa inflacije (5% - 8%) i niži kurs dinara uz veći stepen liberalizacije tržišta kapitala
- Puna implementacija strategije reforme državne uprave i okončanje procesa privatizacije, čime će se osloboditi i biti na raspolaganju javni fondovi za produktivna ulaganja (samo u javnoj upravi ima preko 450.000 zaposlenih)
- Privlačenje većeg nivoa dotoka stranih investicija koji nisu vezani za privatizaciju - direktna strana ulaganja. To je bio pokretački faktor razvoja u Mađarskoj i Slovačkoj, što je navedeno u sveobuhvatnoj analizi. Kao što je slučaj u drugim zemljama, i ovde će to imati direktan uticaj na domaće investicije i na sektor malih i srednjih preduzeća – koji zavise od spoljnih investicija
- Unapređenje izvoznih rezultata kroz iskorišćavanje prednosti koje nudi geografski položaj skupa sa povoljnim trgovinskim aranžmanima - CEFTA i Sporazum o slobodnoj trgovini sa Rusijom, proširenje programa izvoznih proizvoda i usaglašavanje sa EU standardima, izvozni sertifikati, itd.
- Rešavanje problema koji postoje u trenutno nedostajućoj ili neadekvatnoj infrastrukturi za 'produktivne investicije', npr.
 - železnica (sveobuhvatan remont, uključujući i glavne linije);
 - mostovi: neophodna su 2 nova mosta na Savi i 2 na Dunavu. Od toga po jedan na svakoj reci je sada u pripremi za oblast Beograda;

- unapređenje i veći broj postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda kako bi se zaustavilo dalje pogoršanje ionako teške situacije; i
- bolja Internet infrastruktura (široki talasi) jer je postojeća infrastruktura nedovoljna.
- Snažna ulaganja u sektor životne sredine. Obzirom da se radi o kompleksnom unutrašnjem plovnom putu sa evropskim koridorom VII (Dunav), visok ekonomski rast koji nije praćen odgovarajućim merama za zaštitu i unapređenje životne sredine jeste moguć, ali je dugoročno neodrživ. Jednokratne aktivnosti nisu dovoljne. Neophodno je integrisano rešenje zaštite životne sredine za kompletan sliv.
- Utvrditi prioritete u programu ekonomskog razvoja: uz to je neophodno restrukturirati institucije koje pružaju podršku i obezbediti izdvajanje javnih sredstava kako bi se omogućilo sprovođenje dugoročnih programa.

8.2. SEKTORI KOJI POSEDUJU INVESTICIONI POTENCIJAL

U pokušajima da se ostvari maksimalni ekonomski rast, analiza je zaključila da sledeći sektori imaju poseban potencijal pa da se stoga može tvrditi da bi javna sredstva trebalo usmeriti na omogućavanje razvoja ovih sektora kroz uklanjanje prepreka za ostvarenje njihove veće produktivnosti:

- Prehrambena industrija
- Turizam
- Građevinarstvo
- Energetika
- Usluge
- Ostala industrija
- Transport
- Inovativni sektori.

Cilj Akcionog plana je da se ostvari maksimalni ekonomski rast u gore navedenim sektorima kao i u ekonomiji srednjeg Podunavlja. Plan sumira zaključke politike koji proističu iz socio-ekonomske analize i naglašava neophodne akcije i mehanizme neophodne za pokretanje ekonomije.

8.3 REGION SREDNJEG PODUNAVLJA

Što se tiče maksimalnog iskorišćenja razvojnih šansi u regionu srednjeg Podunavlja, a i Srbije u celini, Strategija je prepoznala određen broj pitanja koja zahtevaju posebnu pažnju. Strategija, kao i sam Uvod uz ovaj Akcioni plan, jasno su identifikovali moguće sektore koji bi potencijalno mogli da budu pokretači razvoja ekonomije visokog rasta u Srbiji.

Pokušaj da se rešavaju ova pojedinačna pitanja i da se stvori okruženje potrebno za visok ekonomski rast u regionu srednjeg Podunavlja bez postojanja sveukupne strukture verovatno neće dati efekte u smislu ostvarenja dugoročnog održivog razvoja. Nije moguće i nije svrsishodno izolovano rešavati probleme u pojedinačnim sektorima koji možda mogu a možda i ne mogu da budu pokretački faktor u ostvarivanju ekonomskog rasta. Umesto toga, treba uspostaviti sistem koji ne samo da je u stanju da se bavi pitanjima promena u sadašnjem vremenu, već koji će takođe osigurati postojanje kontinuiranog procesa stalnog revidovanja i razvoja.

Sadašnja osnova za razvoj snažnog i dinamičnog regiona srednjeg Podunavlja je slaba. Kao što je slučaj kod svih regionalnih aktivnosti, ekonomski temelji su direktno povezani sa nacionalnim strukturama. Ukratko, ukoliko se ne stvori na nacionalnom nivou podsticajno okruženje koje će omogućiti ekonomski rast, onda aktivnosti na sub-nacionalnom nivou neće biti održive.

Budući uspeh srednjeg Podunavlja direktno zavisi od organizacione strukture na nacionalnom nivou koja bi se bavila izazovima ekonomskih promena.

8.4 RAZVOJ EKONOMSKIH TEMELJA

Za uspeh u postizanju razvoja, privlačenju investicija i zapošljavanju neophodne su aktivnosti i strukture na svim nivoima, ali one moraju da započnu sa aktivnostima i strukturama na nacionalnom nivou. Iako je moguće unositi odgovarajuće inpute na lokalnom nivou, oni će verovatno biti manje svrsishodni ukoliko za njih ne postoji sveobuhvatni okvir politike.

Pitanja koja treba rešiti obuhvataju sledeće:

- Razrada i usvajanje sveukupne strategije
- Razrada politika
- Koordinacija
- Implementacija.

Potrebni inputi na nivou planiranja zahtevaju razmatranje čitavog niza pitanja, uključujući, između ostalog, fizička i fiskalna pitanja, pitanja ljudskih resursa i obrazovanja. Takođe je neophodno uzeti u obzir uticaj budućeg razvoja transportnih sistema, pitanja vezanih za zaštitu životne sredine, politiku korišćenja zemljišta kao i pitanja isporuke energije i komunalnih usluga.

Kako je utvrđeno analizom, u Srbiji postoje brojne nacionalne strategije. Neke od njih su izrađene u saradnji sa projektima inostranih donatora, na primer Strategija smanjenja siromaštva ili Strategija pridruživanja EU. Iako su ove strategije svakako važne, one su razrađene na osnovu široke lepeze ciljeva politike. Neke druge nacionalne strategije, kao što je Nacionalni investicioni plan takođe se zasnivaju na širokoj lepezi ciljeva politike, ali na principu pravedne raspodele javnih finansijskih resursa.

Ovaj Akcioni plan ima samo jedan sveukupni cilj, maksimiziranje ekonomskog rasta i stvaranje mogućnosti zapošljavanja u regionu srednjeg Podunavlja. Ovo je moguće uspešno ostvariti jedino kroz organizacione promene i novi način razmišljanja na nacionalnom nivou.

Ostvarenje cilja maksimiziranja rasta u regionu srednjeg Podunavlja započinje utvrđivanjem prioriteta na nacionalnom nivou i davanjem jasnog mandata određenoj strukturi na nivou ministarstva da sprovodi tu politiku i implementira preporučene aktivnosti.

Akcioni plan navodi korake koji su potrebni za stvaranje neophodne organizacione platforme za pokretanje i vođenje ekonomskog rasta, uključujući i orijentacioni vremenski okvir i predračun potrebnih sredstava. Razrada i usvajanje nacionalnih strategija predstavljaju značajne faktore koji doprinose stvaranju snažnih ekonomskih temelja. Međutim, te strategije neće same po sebi ostvariti praktične rezultate. Neophodno je razraditi praktične mere politike koje će omogućiti sprovođenje razvojnih napora – od strane izvršnih agencija, od strane lokalne samouprave i od strane polovnih udruženja i privrede.

Iako je u procesu identifikacije i razrade ovakvih politika neophodno uzeti u obzir viđenja svih relevantnih faktora, uključujući razvojne agencije, sub-nacionalne i lokalne administracije, nezavisne ekonomske analitičare i investitore iz privatnog sektora, u suštini celog procesa je činjenica da konačni rezultat mora da usvoji centralna vlada i da bude odlučna za njegovo sprovođenje i pružanje podrške.

Tek ukoliko su usvojene na nacionalnom nivou ove politike će moći:

- Da poseduju potrebnu administrativnu, zakonsku i finansijsku podršku koja je neophodna da bi one bile svrsishodne
- Da stvore jasan i transparentan sistem koji svi razumeju – uključujući razvojne agencije, lokalne administracije i, što je možda najvažnije, investitore iz privatnog sektora.
- Da izbegnu situaciju u kojoj će postojati jednokratne, ne-koordinisane i ne-transparentne politike koje ne samo da verovatno neće biti efikasne u rešavanju potreba koje imaju investitori, već mogu dovesti i do kontra-produktivne konkurencije na lokalnom nivou.

Imajući na umu da je konačni cilj povećanje ekonomskog rasta i rasta zaposlenosti, strategije i politike koje leže u osnovi svega neće biti od velike koristi ukoliko ne postoji svrsishodna izvršna organizacija.

Visoke stope rasta ne dešavaju se slučajno, i to primeri navedeni u strategiji jasno pokazuju. Neophodno je da se sprovede određene politike koje omogućavaju visok rast.

Uloga Vlade jeste u tome da postavi nacionalne strategije i da razradi i podržava politike

koje će omogućiti ostvarenje ciljeva, zašto je i neophodno da centralna vlada preuzme odgovornost da razradi i podrži strukture za implementaciju.

Iako Vlada zadržava odgovornost za upravljanje takvim sistemom, operativnu realizaciju celokupnog programa je najbolje delegirati na neki drugi adekvatniji niži nivo organa. Kako međunarodna iskustva potvrđuju, ministarstva vlade i direktni sistem državne uprave nisu najpogodnije ustanove za posao direktnog sprovođenja politike na terenu.

8.5. RAZVOJ STRUKTURE ZA IMPLEMENTACIJU

U međunarodnoj praksi primenjuje se rešenje da se osnivaju strukture za implementaciju u formi razvojnih agencija koje, iako potpadaju pod monitoring od strane vlade i iako imaju zadatak da realizuje politiku vlade, ipak imaju potrebnu slobodu da se direktno vezuju sa potencijalnim investitorima i raznim drugim faktorima koji omogućavaju sprovođenje procesa, uključujući i lokalnu samoupravu. Iako im se daje potrebna sloboda, u okvirima dogovorene politike ove agencije se nalaze u direktnoj liniji odgovornosti prema ministarstvu. Pomenute strukture koje postoje u drugim zemljama jasno ilustruju ovakvu vezu, što je u suprotnosti sa sadašnjom situacijom u Srbiji gde način izveštavanja nije jasno definisan.

Od suštinskog značaja za ishod ove analize je činjenica da na centralnom nivou Vlade ne postoje jasno utvrđeni prioriteti ekonomskog razvoja i preduzimanja mera za ubrzanje i ostvarenje većih stopa novih investicija. Bez obzira na nedavno usvojenu Nacionalnu strategiju ekonomskog razvoja Srbije za period 2006-2012., koja daje ekonomske projekcije za buduće godine, ne postoji sveobuhvatan nacionalni akcioni plan usmeren na ostvarenje ovih ekonomskih ciljeva.

Isto tako, nije moguće jasno identifikovati nadležni organ koji ima konkretnu odgovornost za ostvarenje tih ciljeva.

Za razliku od okvira kakvi postoje u drugim zemljama, koji jasno ukazuju da je odgovornost za ekonomski razvoj zemlje, posebno u odnosu na industrijski razvoj, objedinjen u jednom, glavnom ministarstvu nadležnom za ekonomiju, u Srbiji je odgovornost izgleda podeljena između više ministarstava. I dok se u drugim zemljama centralne politike i ostvarenje konkretnih rezultata realizuju preko više izvršnih agencija čiji zadatak utvrđuje pomenuto nadležno ministarstvo koje takođe vrši kontrolu i monitoring ovih agencija, u Srbiji ne postoji takav jasan odnos između postojećih agencija i njihovog nadležnog ministarstva, a odgovornosti agencija nisu dobro definisane.

Akcioni plan jasno navodi zadatke koje treba izvršiti da bi se promenili ovde navedeni nedostaci. Time bi se otklonile nejasnoće koje sada postoje oko odgovornosti za realizaciju politike i stvorio bi se sistem za implementaciju sa jasno definisanim ulogama i odgovornostima kako bi se iskoristio ekonomski potencijal regiona srednjeg Podunavlja.

8.6. RAZVOJ ADEKVANTIH Ljudskih RESURSA

Faktor ljudskih resursa je od centralne važnosti za ostvarenje maksimalnog ekonomskog rasta u ranije identifikovanim ključnim sektorima. Kvalifikovanost/veštine su od ključnog značaja za dugoročni prosperitet srpske ekonomije. U sve konkurentnijoj globalnoj ekonomiji postoji imperativ da privreda i industrija u Srbiji podignu na viši stepen lanac vrednosti i da se lokalna radna snaga opremi veštinama koje će joj pomoći u suočavanju sa tim izazovom, kako sada tako i u budućnosti.

Postoje brojne veze između nivoa veština kojima raspolaže radna snaga u regionu i drugih faktora produktivnosti, i oni su naglašeni u celom tekstu ovog dokumenta. Visoko kvalifikovani radnici su od suštinskog značaja za uvođenje i primenu novih inovativnih tehnika i spremniji su da se prilagode tehnološkim promenama. Snažna baza kvalifikovane radne snage ima veće šanse da započne i uspešno razvija nove poslove.

Ova studija potvrđuje da je do sada urađeno dosta posla u oblasti obrazovanja kroz aktivnosti koje podržavaju domaće i EU inicijative. Međutim, praznina koja postoji između obrazovanja/obuke i potreba industrije i ključnih ekonomskih sektora u regionu predstavlja osnovnu prepreku na putu do produktivnosti. Preporučuje se da se izradi „strategija unapređenja radne snage“ na osnovu potreba identifikovanih sektora koja bi analizirala potrebe za radnom snagom navedenih sektora kao i postojećih investitora i privrede. Da bi se povećao nivo produktivnosti u regionu posebno je važno povezati visokoškolske ustanove sa potrebama industrije. Time bi konkretno trebalo obuhvatiti neusklađenost kvalifikacija, loš nivo osnovnih veština, razvoj menadžerskih veština, itd.

8.7. MAKSIMIZIRANJE POTENCIJALA EKONOMSKOG RASTA

Kroz ceo ovaj dokument navodi se da se ekonomije koje ostvaruju rast ne stvaraju preko noći niti se to dešava slučajno. Kroz ceo dokument se daju primeri koraka koji se preduzimaju u drugim evropskim ekonomijama kako bi se postavili potrebni temelji i kako bi se razvile izvršne strukture potrebne za iskorišćavanje kapaciteta nabrojanih sektora.

Iako je prilično prosto, kako je gore navedeno, identifikovati sektore koji poseduju razvojni potencijal, sadašnji izazov je kako iskoristiti taj potencijal. Analiza predstavljena

u ovom dokumentu jasno pokazuje da je došlo do pada proizvodnje i zaposlenosti u svim privatizovanim industrijskim sektorima i da je nivo ulaganja u nove proizvode i procese koji su vitalni za rast nedovoljan. Postoje primeri novih investicija od strane pojedinačnih kompanija koje su stvorile povećanu proizvodnju i izvoz, ali radi se pre o izuzecima nego o pravilu. Sveukupni nedostatak proizvodnih investicija doprinosi niskom nivou produktivnosti rada i ima negativan uticaj na konkurentnost. Ako se tome doda generalno loša poslovna klima, onda su izgledi za napredak loši.

Što se tiče sektora koji poseduju očit latentan potencijal, nije mnogo urađeno da se razviju sektorske strategije kako bi se taj potencijal iskoristio, sa izuzetkom sektora turizma. Pristup je bio da se pusti tržištu da odredi – uz nizak ili nikakav stepen intervencije od strane Vlade – a komparativna analiza je pokazala da takav pristup ne postoji u drugim zemljama. U pomenutim primerima različita ministarstva i agencije nadležni za ekonomski razvoj saraduju sa privatnim sektorom kako bi podstakli investicije, razvoj proizvoda, promociju izvoza, razvoj ljudskih resursa, itd., i to ne samo u ključnim sektorima već u svim industrijskim sektorima i uslugama.

Važna pouka iz drugih zemalja jeste da se u njima to radi u okviru koherentne strategije ekonomskog razvoja koja služi kao temelj za relevantne sektorske strategije i programe. U Srbiji ne postoje s tim uporedive ustanove, strukture, strategije ili programi, osim u sektoru turizma.

Da bi se u najvećoj meri iskoristio ekonomski doprinos srednjeg Podunavlja nacionalnoj ekonomiji, neophodno je da Vlada usvoji pro-aktivan pristup ekonomskom rastu umesto reaktivnog pristupa koji sada koristi. Važno je napomenuti da treba iskoristiti ovu analizu i sprovesti akcioni plan kako bi se omogućila podrška EU fondova i drugih oblika pomoći. Sa postojećim nacionalnim strategijama za EU i druge aktere je teško da utvrde gde je najbolje da usmere fondove kako bi podržali aktivnosti države za pokretanje ekonomskog rasta.

Ekonomski okvir bi zahtevao da se za svaki od identifikovanih ekonomskih sektora uradi detaljna procena i da se utvrdi gde se nalaze šanse za rast i da se formulišu politike i aktivnosti za iskorišćavanje postojećih šansi. Takav pristup takođe zahteva osnivanje jedne sveobuhvatnije strukture za podršku nego što trenutno postoji.

Izgradnja okvira za ekonomski razvoj ne može se obaviti izolovano, jer će i razvoj proizvodnih i uslužnih sektora uticati i sam biti pod uticajem prostornog planiranja, saobraćajne infrastrukture, telekomunikacija, obrazovanja itd. Zato se i javlja potreba za sveobuhvatnim Nacionalnim razvojnim planom kroz koji mogu da se utvrde nacionalni prioriteti i da se postave ciljevi i u kome mogu da se razviju i formulišu pojedinačne strategije kao strategija ekonomskog razvoja, razvoja ljudskih resursa, itd. Ekonomija srednjeg Podunavlja treba da bude smeštena u taj sveobuhvatni Nacionalni plan kao jedan od bitnih pokretača sveukupne srpske privrede.

Iako bi možda bilo izazovno odmah se upustiti u izradu razvojne strategije za poljoprivredno-prehrambeni sektor jer se radi o sektoru koji naizgled nudi najveći potencijal, ipak bi to bilo preuranjeno činiti pre nego što se jasno postavi institucionalna odgovornost i pre nego što se postigne zajednički pristup širim pitanjima nacionalnog razvoja. Jer, iako bi iz perspektive poljoprivredno-prehrambenog sektora moglo da se zaključi da sadašnji nedostatak višeg stepena prerade kukuruza možda nudi šanse za razvoj novih proizvoda, sa stanovišta sektora energetike možda se pokaže da je potencijal za razvoj proizvodnje bio-dizela takođe strateški atraktivan.

Samo pristup nacionalnog planiranja razvoja može da pomiri takve konkurentne opcije za pružanje podrške razvoju i investicijama. Ukoliko je prepušten sam sebi, svaki od ovih sektora može da dođe do različitih i suprotstavljenih zaključaka o merama politike.

Preporuke koje iz ovoga proističu odnose se na dve osnovne teme, od kojih svaka ima specifične mere.

- Implementacija projekata koji se direktno odnose na sistem unutrašnjih plovnih puteva
- Aktivnosti koje treba sprovesti na nacionalnom nivou kako bi se postavili temelji za ekonomski rast.

Akcionni plan - prioriteti, odgovornosti, budžet

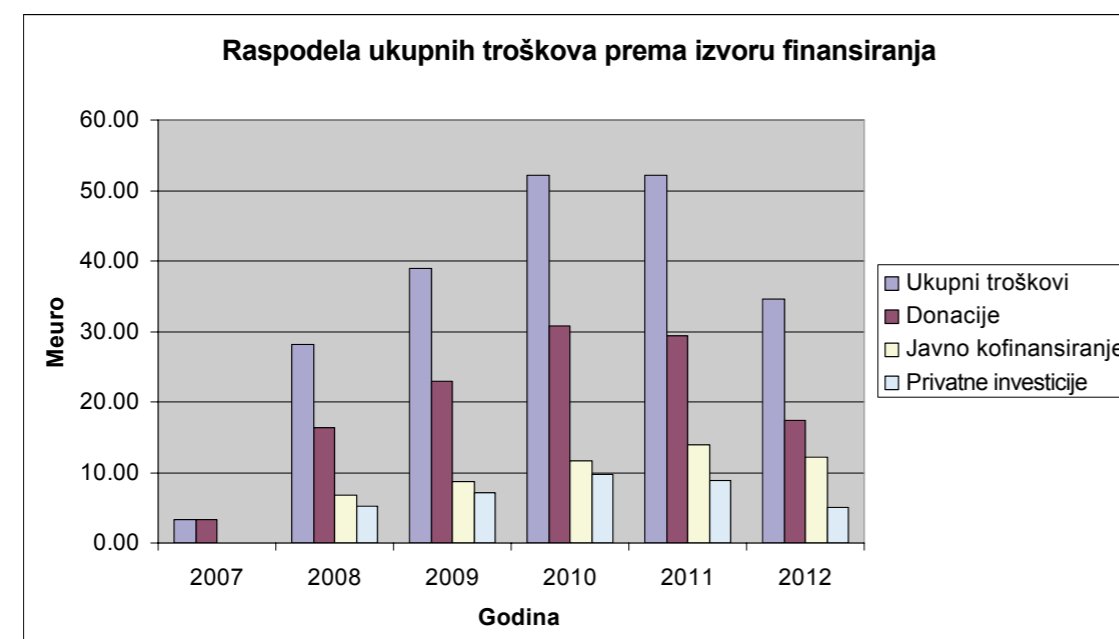
Task Name	2007			2008			2009			2010			2011			2012			2013		
	May	Jul	Sep	Nov	Jan	Mar	May	Jul	Sep	Nov	Jan	Mar	May	Jul	Sep	Nov	Jan	Mar	May	Jul	Sep
Vibasi Kanal Fazca I																					
Vibasi Kanal Fazca II																					
Upravljanje otpadom u sistemu UPP i lukama																					
Procena potreba i razvoj planova upravljanja otpadom																					
Razvoj odgovarajućih tema ko-financiranja																					
Implementacija tema ko-financiranja upravljanja otpadom																					
Upravljanje komunalnim čvrstim otpadom																					
Remedijacija uništena i uspostavljanje rećiklaže																					
Kampanja podizanja javne svesti																					
Upravljanje opasnim otpadom																					
Raspisivanje tendera za ranije pripremljeni projekat																					
Izgradnja postrojenja za tretman																					
Remedijacija "Brownfield" lokacija																					
Mapiranje i analiza lokacija																					
Razvoj akcionnih planova i tema ko-financiranja																					
Implementacija tema ko-financiranja																					

SUMARNI PRIKAZ TROŠKOVA AKTIVNOSTI I FINANSIRANJA U PERIODU 2007-2012.
(MILIONA EVRA)

Aktivnost	Ukupni troškovi (javni + privatni)	Javni					Privatni
		Ukupni javni Donatori + Srbija	Donatori	Domaći doprinos iz javnih sredstava			
				Ukupno Srbija javni	Državni budžet	Lokalni budžet	
Izgradnja kapaciteta i institucionalna reforma							
Pitanja na nacionalnom nivou:	10.0	10.0	10.0				
Izrada nacionalnog razvojnog plana							
Strategija i program ekonomskog razvoja							
Izvršne strukture za ekonomski razvoj							
Specifična pitanja:							
UPP							
Revizija politike luka	0.5	0.5	0.5				
Revizija privatizacije luka	0.3	0.3	0.3				
Revizija politike brodogradilišta	0.2	0.2	0.2				
Turizam							
Izgradnja kapaciteta turističke organizacije	2.0	2.0	2.0				
Ulaganja u infrastrukturu							
Razvoj lokalne infrastrukture							
Opštinska Infrastruktura	50.0	50.0	25.0	25.0	5.0	20.0	
Ulaganja industrije							
Razvoj pilot industrijskog parka	30.0	10.5	9.0	1.5	1.5		19.5
Razvoj pilot centra za razvoj MSP malih i srednjih preduzeća	3.0	1.5	1.0	0.5	0.5		1.5
Poljoprivreda							
Kontrola poplava	28.0	28.0	21.0	7.0	7.0		
Upravljanje životinjskim otpadom	15.0	10.0	8.5	1.5	1.5		5.0
Životna sredina							
Smanjenje zagađenja na crnim tačkama u oblasti zagađenja voda	13.0	13.0	9.75	3.3	3.25		
Upravljanje otpadom u sistemu UPP i u lukama	11.0	6.0	4.5	1.5	1.5		5.0
Upravljanje komunalnim čvrstim otpadom	10.0	10.0	5.0	5.0	1.0	4.0	
Postrojenje za upravljanje opasnim otpadom	14.0	14.0	14.0				
Remedijacija „Brownfield“ lokacija	22.5	17.5	9.5	8.0	8.0		5.0
Ukupno (mil Evra)	210	174	120	53	29	24	36

UKUPNI TROŠKOVI AKTIVNOSTI I FINANSIRANJE PO GODINAMA U PERIODU 2007-2012 (MILIONA EVRA)

Aktivnost	Ukupni troškovi (javni + privatni)	Ukupni javni Donatori + Srbija	Javni				Private
			Donatori	Domaći doprinos iz javnih sredstava			
				Ukupno Srbija javni	Državni budžet	Lokalni budžet	
Izgradnja kapaciteta i institucionalna reforma							
2007	3.35	3.35	3.35				
2008	5.15	5.15	5.15				
2009	4.50	4.50	4.50				
2010							
2011							
2012							
Ulaganja u infrastrukturu							
2007							
2008	23.10	17.93	11.20	6.73	2.73	4.00	5.18
2009	34.40	27.26	18.52	8.75	4.75	4.00	7.14
2010	52.20	42.45	30.73	11.72	6.39	5.33	9.75
2011	52.25	43.40	29.45	13.94	8.61	5.33	8.85
2012	34.55	29.46	17.35	12.11	6.78	5.33	5.09
Ukupni troškovi i finansiranje godišnje	210	174	120	53	29	24	36

UTVRĐIVANJE PRIORITETA

Da bi se omogućilo utvrđivanje prioriteta određenog broja aktivnosti različite prirode, npr. izgradnje kapaciteta ili institucionalne reforme, za razliku od fizičkih investicionih aktivnosti kao što su izgradnja biznis parkova ili izgradnja postrojenja za upravljanje otpadom, razrađen je jedan model za utvrđivanje prioriteta.

U skladu sa sveopštim ciljem ove studije, model je pokušao da stavi poseban naglasak na ekonomske implikacije različitih aktivnosti

Međutim, da bi se dala važnost korisnim i neophodnim aktivnostima u oblasti infrastrukture, kao što su aktivnosti koje uključuju dugoročne mere u oblasti životne sredine, model uključuje više kriterijuma. Kada se ti različiti kriterijumi uzmu u obzir, dobija se mogućnost da se odrede prioriteta ne samo među različitim vrstama aktivnosti već i metod rangiranja aktivnosti koje po svojoj prirodi ne mogu da se rangiraju korišćenjem tradicionalnih analitičkih metoda kao što je analiza ekonomičnosti, odnosno cost/benefit analiza.

Kriterijumi za rangiranje sastoje se od 5 glavnih kriterijuma koji su podeljeni u nekoliko pod-kriterijuma. Uzimajući u obzir percipirani potencijalni uticaj na opšte ciljeve, svaki kriterijum i pod-kriterijum ima odgovarajuću težinu (pondersku vrednost).

Pregled kriterijuma za rangiranje dat je u tabeli koja sledi.

Kriterijumi za rangiranje

Tip kriterijuma	Specifični (pod) kriterijumi	Težina pod-kriterijuma	Ukupna težina kriterijuma
A. Socio-ekonomski			
A.1	Mogućnost zapošljavanja	15	
A.2	Stimulisanje investicija / direktnih stranih ulaganja	7.5	
A.3	Potencijal stimulisanja izvoza	5	
A.4	Usklađenost sa nacionalnom strategijom	5	
	Zbir		32.5
B. Finansijski			
B.1	Finansijska održivost	5	
	Zbir		5
C. Institucionalni			
C.1	Potencijal deblokiranja/pokretanja razvoja	10	
C.2	Institucionalna organizacija i kapacitet	5	
C.3	Zakonski okvir	5	
	Zbir		20
D. Specifično vezan za projekta			
D.1	Demonstracioni potencijal	7.5	
D.2	Odmah vidljivi rezultati	5	
D.3	Pomaže u usklađivanju sa EU standardima i propisima	5	
D.4	Urgentnost	10	
D.5	Povezanost sa drugim sektorima	10	
	Zbir		37.5
E. Ekološki			
E.1	Uticaj na životnu sredinu	5	
	Zbir		5
	UKUPNO		100

Rezime sistema bodovanja koji je korišćen u utvrđivanju relevantnosti svake aktivnosti po različitim kriterijumima prikazan je u sumarnoj šemi bodovanja.

Rezultati odredjivanja prioriteta Mera/Aktivnosti																
Sektor	Mera/Aktivnost	Kriterijumi	Mogućnost zapošljavanja	Stimulisanje investicija/FDI	Potencijal izvoza	Usklađenost sa nac. Strategijom	Finansijska održivost	Potencijal pokretanja razvoja	Institucionalni kapacitet	Zakonski okvir	Demonstracioni potencijal	Odmah vidljivi rezultati	Doprinos ispunjenju EU standarda	Urgentnost	Veza sa ostalim sektorima	Učica na životnu sredinu
Institucionalna pitanja	Izrada nacionalnog razvojnog plana		1.67	2.67	2.67	2.67	3.00	5.00	1.00	0.00	4.00	3.00	4.00	5.00	4.00	2.67
	Strategija i program ekonomskog razvoja		1.67	4.00	4.00	2.67	3.00	5.00	1.00	0.00	4.00	3.00	4.00	5.00	4.00	0.67
	Uspostavljanje implementacione strukture		2.00	4.00	4.00	2.67	2.67	4.33	1.00	-0.33	4.00	3.00	3.00	4.00	5.00	4.00
UPP i luke																
	Revizija politike luka		0.67	2.00	1.33	2.00	3.00	3.67	1.67	-0.33	1.33	1.67	2.67	3.67	2.00	0.00
	Revizija privatizacije luka		0.67	2.00	1.33	1.33	3.00	0.67	3.00	0.00	2.00	1.67	2.00	3.67	2.00	0.00
	Revizija politike brodogradilišta		1.33	1.33	0.67	0.00	3.00	2.33	1.67	-0.33	0.67	1.67	2.00	2.33	1.33	0.67
	Revizija integr. upravljanja granicom		0.67	0.67	0.00	0.67	3.00	3.67	1.67	-0.33	2.00	3.67	3.33	3.67	2.00	0.00
	Revizija carinske procedure i implementacija		0.67	1.33	1.33	0.67	3.00	3.67	1.67	-0.33	1.33	2.33	3.33	2.33	2.00	0.00
Lokalna infrastruktura	Opštinska infrastruktura		2.33	2.67	1.33	2.00	0.67	3.00	3.00	1.33	4.00	3.00	3.33	5.00	4.00	4.33
Ulaganja industrije	Razvoj pilot industrijskog parka		3.33	4.00	3.33	2.00	2.00	4.33	1.67	2.00	4.00	2.33	3.33	5.00	4.00	2.00
	Razvoj pilot centra za razvoj MSP		2.67	4.00	1.00	2.00	1.67	3.00	1.67	0.00	4.00	3.00	3.00	3.67	2.00	2.00
Turizam	Izgradnja kapaciteta turistič. organizac.		2.33	2.00	1.33	2.00	2.67	3.00	3.00	2.00	1.67	3.00	3.33	4.33	2.00	0.00
	Kontrola poplava		1.00	1.33	0.00	2.67	0.00	2.33	3.00	0.67	1.33	4.33	2.00	5.00	2.67	5.00
Poljoprivrede	Upravljanje otpadom sa stočnih farmi		0.67	0.67	0.00	2.00	0.33	1.67	1.00	-0.33	2.00	3.00	3.33	4.33	2.00	5.00
Životna sredina	Smanjenje zagađenja na crnim tačkama		1.33	0.67	0.00	2.00	0.33	1.00	3.00	0.67	2.67	3.00	4.00	3.67	3.33	4.33
	Upravljanje otpadom u sistemu UPP i u lukama		0.33	0.67	0.00	0.67	0.33	1.00	1.00	-0.33	1.67	3.67	3.33	3.00	2.67	5.00
	Upravljanje komunalnim čvrstim otpadom		1.00	1.33	0.67	2.00	0.00	1.67	3.00	0.67	4.00	3.00	4.00	4.33	3.33	3.33
	Postrojenje za upravljanje opasnim otpadom		0.67	1.33	1.33	2.00	0.67	2.33	2.33	1.33	1.33	2.33	3.33	3.00	1.67	4.33
	Remedijacija „Brownfield“ lokacija		1.00	2.00	1.00	0.67	1.33	2.33	1.67	0.67	2.00	1.67	3.33	3.00	2.67	4.33

IZDAVAČ
EVROPSKA AGENCIJA ZA REKONSTRUKCIJU

UREDNIK

LEKTURA

PREVOD

TEKST

COPYRIGHT

GRAFOČKO OBLIKOVANJE
ZORAN BOLDORAC

FOTOGRAFIJE

TIRAŽ

ŠTAMPARIJA